

Jiho česká univerzita v českých Budějovicích
Pedagogická fakulta
Katedra výtvarné výchovy

Diplomová práce

fidé v Hluboké nad Vltavou a jejich stavební-historické památky

Vedoucí práce: doc. PaedDr. Radko Chodura, CSc.

Autor práce: Michal Tůma

Studijní obor: VV-OV/Z^{TM}

2012

Prohlášení

Diplomová práce v nezkrácené podobě .

Prohláuji, že svoji diplomovou práci jsem vypracoval samostatně pouze s použitím pramenů a literatury uvedených v seznamu citované literatury.

Prohláuji, že v souladu s § 47b zákona č. 111/1998 Sb. v platném znění souhlasím se zveřejněním své diplomové práce, a to v nezkrácené podobě elektronickou cestou ve veřejně přístupné části databáze STAG provozované Jihočeskou univerzitou v Českých Budějovicích na jejích internetových stránkách, a to se zachováním mého autorského práva k odevzdanému textu této kvalifikační práce. Souhlasím dále s tím, aby toutéž elektronickou cestou byly v souladu s uvedeným ustanovením zákona č. 111/1998 Sb. zveřejněny posudky kolektivu a oponentů práce i záznam o průběhu a výsledku obhajoby kvalifikační práce. Rovněž souhlasím s porovnáním textu mé kvalifikační práce s databází kvalifikačních prací Theses.cz provozovanou Národním registrem vysokoškolských kvalifikačních prací a systémem na odhalování plagiátů .

Ve Českých Budějovicích dne 26. dubna 2012

í í í í í í í í í í í í í í í .

Děkuji panu doc. PaedDr. Radko Chodurovi za cenné rady, trpělivost a lidský a
všestranný přístup nejen po dobu tvorby mé diplomové práce. Poděkování patří i mé rodině,
která mi po dobu celého studia podporovala.

Anotace

Židé v Hluboké nad Vltavou a jejich stavební -historické památky

Diplomová práce je věnována historii židovské komunity v Hluboké nad Vltavou a stavební -historickým památkám touto komunitou vytvořených (synagogy, hřbitov). Úvod práce se zabývá vývojem židovské komunity ve městě od doby jejího příchodu až do zániku židovské náboženské obce během druhé světové války v důsledku genocidy jejich členů prostřednictvím nacistických vyhlazovacích táborů. Nejobsáhlejší část práce popisuje okolnosti vzniku, existence a zániku židovského hřbitova a synagogy a zároveň hodnotí stavební -historický vývoj těchto památek. K dokonalejšímu propojení historie, architektury a náboženských principů v rámci mého zkoumání jsou do práce, kromě rozboru výtvarných prvků a fotografické dokumentace, zahrnuty nejzdařilejší epitafy a jejich překlady včetně několika hebrejských přepisů záznamů do písmen.

Annotation

The Jews in Hluboka nad Vltavou and their architectural and historical monuments

This thesis is focused on the history of the Jewish community in Hluboka nad Vltavou and architectural and historical sights created by this community (synagogue, cemetery). The introduction deals in development of the Jewish community in this town starting from the period of its arrival till the perishing of the Jewish municipality in the course of the World War II., as a result of genocide of its members by means of Nazist's death camps. The main part of the thesis describes the establishment factors, existence, and downfall of the Jewish cemetery and synagogue and also considers the architectural and historical development of these monuments. For the better connection of the history, architecture and religious rules, except the fine art's elements and photographic documentation, I also included the most successful epitaphs and their translations with some Hebrew transcriptions, which are put in the supplements.

OBSAH:

ÚVOD	8
1. Z HISTORIE HLUBOKÉ NAD VLTAVOU	9
2. HISTORIE fIDOVSKÉ KOMUNITY V HLUBOKÉ NAD VLTAVOU	11
2.1 HISTORICKÉ A NÁBOŢENSKÉ POZADÍ VZNIKU fIDOVSKÉ NÁBOŢENSKÉ OBCE A JEJÍ VÝVOJ	12
2.2 ZÁNÍK fIDOVSKÉ NÁBOŢENSKÉ OBCE	15
3. NEJVÝZNAMNÉ JIŢNÍ fIDOVSKÉ STAVEBNÍ -HISTORICKÉ PAMÁTKY JIŢNÍCH MĚST	18
4. fIDOVSKÉ STAVEBNÍ -HISTORICKÉ PAMÁTKY V HLUBOKÉ NAD VLTAVOU	21
4.1 fIDOVSKÁ TVR	22
4.2 SYNAGOGA	24
4.3 MIKVE	28
4.4 fIDOVSKÝ HŘBITOV	29
4.4.1 fIDOVSKÉ POJETÍ NÁHROBKU	32
4.4.2 VYTVOŘENÍ SCHEMATU HŘBITOVA	36
4.4.3 SYMBOLIKA NÁHROBKU	39
4.4.4 ROZVOJENÍ HŘBITOVA	56
4.4.5 NÁHROBKY VÝZNAMNÝCH fIDOVSKÝCH MECENÁŢŮ V HLUBOKÉ NAD VLTAVOU A JEJICH EPITAFY	57
4.4.5.1 RODINA STEIN	58
4.4.5.2 Z PŢIZOVATELŢ NADACÍ	62
5. ZÁVĚR	67
6. SEZNAM CITOVANÉ LITERATURY	68

P ÍLOHY

SEZNAM KAMENICKÝCH ZNA EKÍ í í í í í í í í í í í í	70
SCHÉMA H BITOVAÍ í í í í í í í í í í í í í í í í í í í .	72
HEBREJSKÉ P EPISY EPITAF í í í í í í í í í í í í í í í í	73

Úvod

Téma diplomové práce s názvem Šfidé v Hluboké nad Vltavou a jejich stavebně-historické památky jsem zvolil z několika důvodů, odborných i osobních. Mezi odbornými důvody řadím na první místo nízkou míru dosavadního zpracování tohoto tématu, a to zejména umlecko-historické stránky nejvýznamnější kulturní památky po zaniklé fíidovské náboženské obci v Hluboké nad Vltavou, fíidovského hřbitova. Vzniklý dokument by tedy měl být nejobsáhlejší a nejúplnějším pojednáním nejen o minulosti a současnosti této památky, která patří k dědictví doby pro fíidovskou kulturu nepopíratelné, zejména díky tomu, že ani jednomu z totalitních režimů ve dvacátém století neposkytovala žádné materiální ani duchovní bohatství. Měl by být zároveň i lidským nahlédnutím do historie fíidovské komunity v Hluboké nad Vltavou pomocí opět nálezů velmi lidského, totiž prostřednictvím epitafů tesaných do kamene jednotlivých stél. Tyto epitafy spolu s mnohdy bohatou kamenickou výzdobou tvoří ucelený artefakt, který vypovídá nejen o jménu pohřbeného a datu úmrtí, ale zároveň je výpovědí o ctnostech člověka pod kamenem pochovaného, o jeho postavení v rámci fíidovské komunity a celé společnosti.

Druhým důvodem, proč by tato práce měla spatřit světlo světa, je záměr města Hluboká nad Vltavou vybudovat v prostorách bývalé fíidovské modlitebny muzeum i interaktivní památník fíidovské kultury. Již od dob sametové revoluce se město Hluboká nad Vltavou pyšní hláskou k tomu, že na jeho území má sídlo jedna z nejvýznamnějších fíidovských náboženských obcí regionu eskobudjovicko a sledává-li nede nerozvinutý turistický potenciál, pak je to právě v oblasti památek vytvořené fíidovskou náboženskou obcí. Povahou informací, která tato práce předkládá, by se mohla stát jedním ze zdrojů poznatků nejen o historii náboženského spolku, ale zejména kvalitním, spolehlivým a cenným dokumentem k fíidovskému hřbitovu.

Mezi osobní důvody výběru tématu patří zejména spjatost s městem, ve kterém fíidji od narození a o něm si myslím, že v důsledku zániku fíidovské náboženské obce ztratilo nebo spíše pozmenilo část svého genia loci. Další osobní pohnutkou, která mě k výběru tématu vedla, je můj obdiv k judaismu a k příběhu biblického národa, kteří byli v průběhu lidských dějin nesčetněkrát pronásledováni a souzeni, mnohdy za pomoci neodvratných předsudků.

1. Z HISTORIE HLUBOKÉ NAD VLTAVOU

Msto Hluboká nad Vltavou (n. m. Frauenberg) sehrálo nezanedbatelnou roli v historii jiřních ech. Jeho historie (pomineme-li osídlení ve starší době bronzové, o n. m. fl. se m. fl. domnívat na základě archeologických nálezů) se poprvé psát ve 2. polovině 13. století zásluhou úsilí panovníka Přemysla Otakara II. upevnit svůj vliv na jihu ech proti zdejšími bohatými lechticím, zejména Vítkovicím. V krátkém časovém období, mezi lety 1262 a 1265, založil v rámci školonizace jiřních ech cisterciácký klášter ve Zlaté Koruně, hlubocký hrad a nechal vystavět královské msto eské Budjovice. Po smrti krále v bitvě na Moravském poli (1278) vliv Přemyslovců na jihu ech opět značně zeslábl a zmíněné tři pilíře královského vlivu se staly obětmi nájezdů druffiny Závěre z Falkenštejna, který se hlubockého hradu nejprve zmocnil a později jej postoupil svému bratrovi, Vítkovi z Krumlova (jenž se tímto začal psát šVítek z Hlubokého). V tomto období vznikla první písemná zmínka o hradě, jehož jméno bylo v té době uvedeno jako šWroburch¹. Toto jméno je především pozdějšího názvu pro celé msto pouřívávané n. mecky mluvícím obyvatelstvem jeřtina po přelomu 20. století, názvu Frauenberg.

Za Jana Lucemburského byla Hluboká zastavena Vilémovi z Landštejna, od n. hofl ji vyplatil Karel IV. Ten sem rád zavítal na hon a zejména z toho důvodu si na panství vybudoval lovecký hrádek šKarlhaus². Za husitských dob byla Hluboká v držení rodu Lobkowitz (do r. 1453), poté Jiřho z Podbrad a jeho vdovy, královny Johanky, po ní jeho bratra Lva z Rořmitálu. Ondřej Ungnad ze Suneku, jenž Hlubokou získal s atkem s Bohunkou z Pernštejna (Pernštejnové byli dalšími dobyvateli hradu), provedl na zámku nákladné stavby a opevnění, zakládal dvory a rybníky, obory a pouřtěl se i do podnikání hornického. V roce 1562 byla Hluboká dříve n. p. ipsána nejvyššímu kancléři Království eského, panu Jáchymovi z Hradce. Jeho syn, Adam z Hradce, ji nechal přestavět na renesanční sídlo. Pro dluhy, do nichž padl pro svou nadměrnou podnikavost, vřak museli zámek roku 1598 prodat rodu Malovců. Za stavovského povstání Jetřich Malovec prchá a Hlubokou i s p. ílehlými osadami dostává roku 1622 řpanlský dobrodruh a vojevůdce Baltazar de Salant y Marradas nejprve v zástavu a roku 1628 dříve n. . Právě panování této vrchnosti bylo pro hlubocké řidy

¹ Srov. KOVÁŘ, D.; KOBLASA P. *Msto jménem Hluboká*, s. 9-12.

² Dnes znám jako zřícenina Karl v Hrádek, cca 7 km od Hluboké severním směrem na levém břehu Vltavy

obdobím rozkvětu a vrchnostenské přízně, o čemž pojednám dále v textu.

Baltazar v synovec Francesco Marradas prodává roku 1661 panství Janu Adolfovi ze Schwarzenbergu za 385 000 rýnských zlatých. Kníže Jan Adolf II. ze Schwarzenbergu dal údajně z popudu své choti Eleonory v letech 1840-1871 zámek přestavět v novogotickém slohu do nynější podoby. Ve stejném slohu byl v Podhradí vystavěn farní kostel sv. Jana Nepomuckého a úřední dům, dnes nazývaný štaryň³.

Hlubocké panství patřilo do majetku Schwarzenbergů a až do vzniku samostatné československé republiky v roce 1918, samotný zámek do roku 1940, kdy byl zabrán gestapem. Po skončení 2. světové války přešel do vlastnictví ČSR (1945) a majetkem státu je dodnes. Správu zámku v současnosti vykonává Národní památkový ústav České Budějovice.⁴

Znak města Hluboká nad Vltavou (zdroj: www.hluboka.cz)

Pro úplné pochopení zdejšího místopisného názvosloví je nutné dodat, že pojem šobeč Hluboká až do roku 1906 označovaly i volně sdružené obytné lokality, z nichž každá, od zavedení povinného číslování domů v roce 1770, měla číslování vlastní. Tyto lokality se nazývaly (a vyjma první jmenované dodnes nazývají): Podhradí, Podskalí, Hamr a Zámostí. Až teprve ve zmíněném roce 1906 došlo k oficiálnímu sloučení zmíněných částí a jednotnému označení šHluboká⁵. V této podobě vydržel název pouhých šest let, v roce 1912 byl kvůli odlišení od ostatních obcí stejného jména pozmeněn na název šHluboká nad Vltavou⁶.

³ Srov. KOVÁČEK, D.; KOBLASA P. *Msto jménem Hluboká*, s. 12-34.

⁴ Srov. POUROVÁ, R. *Hrady, zámky a tvrze, které přežily rok 2000. Jihočeský kraj*, s. 133.

⁵ Srov. *Paměti města Hluboké*. MAJÍK, J. (ed.), s. 9.

⁶ Srov. Tamtéž, s. 165.

2. HISTORIE ĚIDOVSKÉ KOMUNITY V HLUBOKÉ NAD VLTAVOU

Lze se logicky domnívat, že první ěidé se zde natrvalo usídlili v souvislosti s nástupem lovních povolení k trvalému pobytu rodin v nedalekém královském městě eských Budjovicích.

Š roku 1341 král Jan Lucemburský udělil souhlas, aby se v královském městě eských Budjovicích usadili dva ěidé s rodinami a císař Karel IV. zvýšil v roce 1364 jejich stav na tituly. Počet ěidovských rodin se postupně zvyšoval a v polovině 15. století již představoval počet tisíců. ěskobudjovští ěidé tak tvořili nejpočetnější obec související v jihovýchodních, nebo v královských městech Písku, Vodňanách, stejně jako v Jindřichově Hradci a v nich kterých dříve poddanských městech žilo jen po několik málo rodinách.⁷

Jak z citovaného textu vyplývá, narůstající počet izraelitů v regionu se týkal pouze měst s výjimkou těch obyvatel. Hluboká byla zejména městem poddaných s povinností roboty a několik málo městem . Než zde vzrostla potěeba výrazněji ovlivnit obchodní styky, ubíhaly téměř dvě stovky let.

Po zlepšení situace ěidů v eských zemích za vlády Ferdinanda II. se vytvořily vhodné podmínky pro rozšíření ěidovské populace i na venkov mimo královská města. Důsledkem toho je fakt, že v roce 1627 získaly první ěidovské rodiny povolení trvale se v Podhradí usadit. Vrchnost jim k tomu byl určen dnes již neexistující dům, zvaný Tomášovský, za jehož obývání byli povinni platit nájemné. To, že ěidé nebyli na Hluboké pouze trpěni, ale naopak byli ve městě vládnoucí, dokládají i jiní tehdejší držitelé hlubockého panství. V následujících letech jim byly vystavěny domky, za které sice také platili vrchnosti nájem, navíc –panství vlastníci hlubockého panství, Marradasové (1622-1661), prokázali péči ěidům z Hluboké a přilehlého okolí velkorysým skutkem. Vystavěli a darovali jim synagogu. Vstředné gesto tehdejší vrchnosti bylo impulsem pro příchod nových obyvatel ěidovského vyznání do města,

---

⁷ PLETZER, K. Hospodářské aktivity ěskobudjovických ěidů na přelomu 15. a 16. století. In *Náše dny se naplnily: Z historie ěidů v jihovýchodních Čechách*. PODLETA, J. (ed.), eské Budjovice: Klub přátel Izraele v eských Budjovicích, 2002, s. 7.

jenfl v té dob zafflval rozvoj dosud nevidaný. Bylo jim dovoleno u it se emesl m, provozovat obchod a téfl lichvu, ov-em nesm li si brát více, nefl 6 % navíc.⁸

2.1 HISTORICKÉ A NÁBOŔENSKÉ POZADÍ VZNIKU ŔINO A JEJÍ VÝVOJ

D leflitým rokem v d jinách Ŕid z Hluboké a okolí byl letopo et 1752. Dostupné prameny se shodují na tom, fle zde byla v tomto roce ustanovena Ŕidovská náboŔenská obec. Tato událost odpovídala trendu v eských zemích, o n mfl pojednává ve svém díle P kný: *š(í) mezi lety 1754 ó 1850 se po et Ŕid v echách zvý-il z 29 091 na 75 459 s tím, fle tento trend díky p irozenému nár stu obyvatelstva a p ist hovalectví pokračoval v echách afl do roku 1890, kdy tu Ŕilo 94 529 Ŕid .⁹ I p es vzr stající po et p íslu-ník izraelského vyznání postihlo tuto komunitu v roce 1744 vypov zení z ech, na ízené Marií Terezií. Aplikace tohoto na ízení nebyla na venkov tolik d sledná, jako nap íklad v praŔském Ŕidovském m st a venkov-tí Ŕidé se asto nikam st hovát nemuseli. Velmi zlomovou událostí v flivot Ŕid se v roce 1848 stalo zru-ení ghatt a takzvaného familantského zákona¹⁰, který dosud reguloval po et Ŕidovských rodin, které se mohly v daném míst usadit.*

S ohledem na demografické sloŔení Hluboké, její statut m styse úzce ekonomicky provázaného se sluffbami spojenými s pot ebami zámku a dopln nými navíc maximáln o ve zdej-ím regionu primární podnikatelské aktivity (d evozpracující pr mysl, rybníká ství, obchod zem d lskými produkty) a také práv porovnáním p íjmení a datací poh b na zdej-ím Ŕidovském h bitov v pom ru k as m p ed rokem 1848, lze konstatovat, fle hlubockou Ŕidovskou obec nepostihl osud celé ady ostatních

⁸ Srov. *Pam ti m sta Hluboké*. MA ÍK, J. (ed.), s. 21-23.

⁹ P KNÝ, T. *Historie Ŕid v echách a na Morav*. s. 647

¹⁰ V roce 1797 na ízením císa e Franti-ka II. vstoupil v platnost tzv. šfamilantský zákon, jenflomezoval po et Ŕidovských rodin v echách na 8 600. V d sledku tohoto opat ení byly s atky povolovány pouze nejstar-ím syn m familant (drŔitel oprávn ní pobytu na území ech se svou rodinou). Pokud se m l v úmyslu ofenit druhorozený syn, dostal povolení pouze po uvoln ní místa jinou rodinou v rámci dané kvóty. V d sledku uvoln ní spole enských pom r a nar stající emancipace Ŕid se od tohoto zp sobu evidence Ŕid roku 1848 upustilo. Srov. OLEJNÍK, J. Ŕidovská problematika ve sv tle archivních pramen 16. - 18. století. In *Na-e dny se naplnily: Z historie Ŕid v jifních echách*. PODLEŦÁK, J. (ed.), eské Bud jovice: Klub p átel Izraele v eských)Bud jovicích, 2002, s. 68.:

venkovských náboženských obcí, tj. razantní úbytek židovské populace a jejich postupné vysídlování buď do vnitřní části, anebo za oceán.

Všechny dobové písemné záznamy mapující aktivity hlubockých židů jsou úředního charakteru – záznamy o odvodu daní, soupisy obyvatel, poplachové záznamy o trestech. K nahlédnutí za oponou oficiálních záznamů na život a smrt konkrétních jedinců výborně poslouží rozbor epigrafiky vytesané do kamene jednotlivých náhrobků, jímž se současně zabývá diplomová práce.

Pro účely nastínění vývoje židovské komunity proto postačí knižní prameny, nejlépe však ty, které byly sepsány a vydány před druhou světovou válkou, tedy ještě v dobách, kdy byla přítomnost organizovaných židovských komunit ve městech běžným jevem a na jejich existenci nebylo pohlíženo sice oprávněnou, ale často patetickou optikou zatíženou zlyháním holocaustu.

Přítomnost místní židovské komunity, která se ve 2. polovině 18. století seskupila v náboženskou obec s vlastními stanovami, se nesmazatelně zapsala do historie města. O přirozeném propojení židovského a majoritního židovského Hluboké v období nastávající emancipace v druhé polovině 19. století svědčí mimo jiné například počet obyvatel židovského vyznání žijících mimo hranice ghetta a dokonce nalzáme i v ryhodné informace o tom, že některé domy byly stále obývány židovskými i nežidovskými vlastníky a jejich rodinami (např. v Hamru, s. 173, 177, 185 a další).¹¹

I když letopočet založení židovské obce v Podhradí je rok 1752, H. Gold uvádí, že první stanovy obce pocházejí až z roku 1785.¹² Do té doby se židovská komunita, patrně bez stanov, ale v ranní tradici, volně řídila podle zákonů a doporučení vycházejících z Bible a Talmudu.

K nim patří mj. požadavek specifické rituální přípravy a oddělení ve všech oblastech života, duchovního i tělesného. Bezdným dokladem této skutečnosti je poměrně obecně známý fakt, že židé, kromě toho že v sobotu nepracují, také nejedí

¹¹ Srov. *Paměti města Hluboké*. MA. ÍK, J. (ed.), s. 150, 151.

¹² Srov. *Die Juden und Judengemeinden Böhmens in Vergangenheit und Gegenwart : ein Sammelwerk*. I. sv. GOLD, H. (ed.), s. 143.

vep ové. Tento požadavek však není zdaleka jediný a rozhodně není diktován nějakými speciálními dietetickými předpisy. Dokonce ani tím, že vep ové se v podmínkách kochá ujičho lidu starého Izraele snáze kazilo, jak se často zcela mylně uvádí.

Vyplývá spolu, s mnoha dalšími požadavky na flivot flidovské komunity, z biblického pokynu: *š Budete mi lidem odděleným a národem svatým...o*¹³

V textu Starého zákona pak na mnoha místech nacházíme další doplňkové pokyny a také hojně zmínky o tzv. šrituální neistotě. Jsou dány flidovskou představou, že flivot je nesmírně cenný, že je vlastně tím nejspolehlivějším dlekazem a projevem Boha a je nám, všem lidským bytostem, svěřen k tomu, aby mohli rozvíjet svoji kreativitu. *š Buďte plodní a dejte rozkvést svým darům a schopnostem o*¹⁴, zatímco smrt je stav, kdy kreativita a tím pádem i šoslava boha o definitivně zanikají. Lidská pomíjivost, smrt a nebytí o to jsou skutečnosti, které každého jedince šrituálně diskvalifikují a kontakt s nimi tedy taktéž diskvalifikuje. Ani cholera, anebo chemické složení vep ového, ale symbol škontaktu se smrtí o je dle vodem vyazení nejen vep ového, ale celé rady dalších flivových druhů z flidovského jídelníku. (Vep není totiž býložravý, je vlastně všefravec, a tak se do jeho potravního řetězce dostává šsmrt o. Proto ho Bible považuje za šneistého o). Nejde však pouze o jídelní řek.

Stejný respekt a odmítání symbolické nezbytnosti smrti, jaký je v flidovské kuchyni kladen na šelmy a mrchořouty, je kladen na krev jako takovou. Krví je ovšem flivot symbolizován a reprezentován v mnoha kulturách (nejen u flidů). V tomto smyslu pak již snáze pochopíme i další pro mnohé méně srozumitelný biblický pokyn: *Varujte se krve, protože krev je duší všeho flivého (š A však masa s duší jeho, kteráž jest krev jeho, nebudete jísti o)*.¹⁵ A také: *Kdokoli by prolil krev člověka, rukou člověka bude prolita ta jeho (š Kdo by koli vylil krev člověka, skrze člověka vylita bude krev jeho; nebo k obrazu svému uinil B h člověka o)*.¹⁶

Odtud se potom speciální předpisy o krvi přenáejí i do flivota. Tedy do praxe například lékař (každá krev kontaminuje, vyřazuje přinejmeně umytí rukou), do způsobu porážky (krev je nutno vycedit a zasypat prstí) a také do běžného flivota flen v souboru

---

¹³ Ex 19:7

¹⁴ Gn 1:2

¹⁵ Gn 9:4

¹⁶ Gn 9:6

p edpis o –estined lí a menstrua ním cyklu (zde ufl nesta í pouhé rituální umytí rukou, ale je vyřadováno pono ení celého t la ó podotýkám rituální, tedy ve chvíli kdy je t lo dokonale ísté, bez ozdob, snubních prsten , paruk apod.). Rituáln se m fle diskvalifikovat dokonce i mufl. Kontaktem s mrtvým, nemocí, výtokem apod. Pro šcivilníõ a komfortní řivot řidovské komunity v souladu s pořadavkem rituální ístoty je tedy zapot ebí rituální láze ó mikve.¹⁷

Práv pořadavek respektu v í řivotu (rituální ístoty) stojí pak také u tradi ní praxe kařdé řidovské komunity, aniřl by se objevoval ve stanovách p íslu–né nábořenské obce anebo řidovských charitativních spolk . Neobjevuje se jednodu–e proto, fle p edstavuje samotné jádro řidovské religiozity. Jedinec je jedine ný, je v–ak lenem celku a posláním jedince i celku je řlít d stojný a pokud mořno nejen mravný, ale také svobodný a navýsost humánní řivot.

Jak paradoxn v této souvislosti potom p sobí skute nost, které bylo lidstvo a p edev–ím řidé vystavení v dobách p ed sedmdesáti lety!

2.2 ZÁNÍK ŘIDOVSKE NÁBOŘENSKÉ OBCE HLUBOKÁ NAD VLTAVOU

Tragický osud řidovské komunity se naplnil v roce 1942. řidé na N mci okupovaných územích byli postupn zbaveni majetku a následn i základních lidských práv. Dne 18. dubna 1942 bylo jedním z prvních transport (Akb) odvezeno z vlakového nádrařlí Hluboká nad Vltavou p es eské Bud jovice do Terezína 34 řidovských obyvatel Hluboké a nedalekých Bavorovic, z nichřl v–ichni na–li smrt ve vyhlazovacích táborech Treblinka, Lublin, Osv tim, Var–ava. Pouze MVDř. Robert Kalenský, místní veteriná , byl transportován o rok pozd ji, jelikořl byl řidem ze smí–eného manželství. Krutý osud se bohuffel nevyhnul ani jemu a nacisty byl téřl zavrařdn. Kladným momentem bylo ponechání t í syn ř. Kalenského na Hluboké, jelikořl byli kategorizováni jako mí–enci. Jeden ze syn , pan Otta Kalenský, podal o svých zářlících z té doby mrazivé sv dectví, jehořl ást je uvedena nířle. Nacistické

---

¹⁷ Srov. NEWMAN, J.; SIVAN, G. *Judaismus od A do Z*. s. 116.

ád ní p effili je-t dal-í dva lenové fiNO narození na Hluboké. Byli jimi Arno-t Ji í Stein (nar. 1929) a Edita Steinová (nar. 1911). Paní Steinová opustila se souhlasem tehdejší vlády eskoslovensko v roce 1967 a odst hovala se do Izraele a Arno-t Ji í Stein eskoslovensko opustil v roce 1969 a usadil se v USA, kde v roce 2003 zem el. Oba doty né od deportace zachránil fakt, že m li v té dob jiné bydli-t .¹⁸

V Hluboké nad Vltavou v Horní ulici naproti tzv. švile Talí ovýchõ se nachází pomník se jmény vále ných ob tí. Autorem pomníku je tábořský socha Jan Vít zslav Du-ek. Poprvé odhalen byl v roce 1923, znovu z ízen v roce 1946, kdy jména ob tí první sv tové války z ad místních ob an doplnila jména ob tí druhé sv tové války. Jména deportovaných fiid bychom tam ale tehdy hledali marn . Trvalo dal-ích 47 let, než byla u in na náprava a pomník byl roku 1993 odhalen pot etí, tentokrát jifi se jmény ty iat iceti fiidovských obyvatel m sta, kte í zahynuli v d sledku brutální nacistické ideologie.¹⁹

V dobách nacistické okupace a následn í za komunismu, kdy pé e o památky, které po místní fiidovské komunit z stalo, byla bu nulová, anebo velmi nedostate ná, se hojnost zeleného h bitovního porostu negativn projevila jak na technickém stavu samotných hrob , tak i na pevnosti h bitovních zdí, které by m ly místa posledního odpo inku chránit. Zásahy p írody ov-em nejsou to nejhor-í, co fiidovské památky v-eho druhu potkalo. Nejh e se na nich podepsaly cílené lidské zásahy v dobách, které nebyly fiidovské tradici naklon ny. Jedno takové sv dectví písemn zaznamenal pan Otta Kalenský, jehofi otec, hlubocký veteriná MVDr. Robert Kalenský zahynul v roce 1943 ve vyhlazovacím tábo e v Osv ímí.²⁰

š Jsem postaven p ed t flký úkol. Evokovat atmosféru, která prob hla p ed více než p l stoletím a která tak tragicky zatíffila sv domí lidstva. Mám jako jedinec vydat sv dectví o dob , jeff t fce dolehla i na na-í rodinu, sv dectví o dob d tství. Konkrétního mohu uvést málo, o tom mohou sv d it doklady, které jsou výmluvným d kazem o tragédii mého otce dr. Roberta Kalenského, jenff zahynul v roce 1943 ve

¹⁸ Srov. Amerika, zem zaslíbenáí ?. *Hlubocký zpravodaj*, 2005, 36. ro ., . 6, s. 10.

¹⁹ Srov. KOVÁ , D.; KOBLASA P. *M sto jménem Hluboká*, s. 96.

²⁰ Srov. TRNKOVÁ, B. *Památce MVDr. Roberta Kohna ó Kalenského*. In *Rodopisná revue* 4, b. m., 2002. s. 8-9.

vyhlazovacím táboře Osvětim-Birkenau, o tragédii, která je tak podobná osudům tisíc jiných.

Nesmazatelně se mi vryl do paměti březen 1939, kdy po příchodu Němců začali vybijet svůj antisemitismus na křesťanské lidi z mého okolí. Strfěná deska se jménem mého otce, veterána z první světové války, byla na Hluboké nad Vltavou. Znovu strfěna, otlučena. Večer přibíhá sousedka, árijka, a zoufale říká, jak zhanobili židovský hřbitov, porazili pomníky a na hrobech hráli fotbal. Pod okny v výkopu pracovala skupina židů, vesměs válečných obětí, internovaných v provizorních lágrech na kraji města. První transport, se kterým jela matka s dětmi. Zoufalství otce, který čekal na hlubockém nádraží, přes které transport projížděl. Lidé namakaní v dobytých vagoněch...nikdo nevěřil, že z této cesty bude ještě návrat zpět. Zatčení otce, domovní prohlídka Solidarita známých i neznámých lidí, nečekaná pomoc, dojemná ve své prostotě: kytičky, fialek, bochník chleba vtisknutý v prstěch do mých rukou. Tady už se mísí autentické dojmy s pozdějším pochopením a oceněním statečnosti těch lidí z malého městečka, kde se dospělí navzájem znali v dobrém i ve zlém.

Holi, který se dal k Němcům, přišel o syna na frontě, dcera spáchala sebevraždu. Po válce se při procesu ukázalo, že on udal mého otce za to, že přes zákaz provozoval dál praxi. Jak asi bylo mému otci, když opouští i malé děti. Jak asi bylo otci o nacistovi, který o své děti přišel. Tyto úvahy, které započaly už v raném mládí, jdou se mnou celým životem.

Pro příši tato malicherná svědecká zpráva o velkých utrpeních. Chci připomenout velikost těch, kteří uměli pomoci, a tragédie tisíců umučených i pozstalých. To nebyly bezejmenné osudy, to byly děti, kterým do jejich her přehléla vta: S tím židovským klukem si nebude hrát! To byl pohled na zoufalou matku jezdící v noci na kole po vesnicích za proviantem. To bylo dítě, kterému se odhalovalo nejotevnější poznání o krutosti života, to bylo dítě, které přejde se mnou do posledních chvil v domě

(í)

Psáno roku 1995.²¹

O pustošení synagogy a hřbitova se okrajově zmíní i městská kronika, do které byly některé události z období okupace doplněny až s odstupem téměř o rok.

²¹ KALENSKÝ, O. Svědecká zpráva o mrazivém osudu. In Naše dny se naplnily: Z historie židů v jihozápadních Čechách. PODLEŠÁK, J. (ed.), České Budějovice: Klub přátel Izraele v českých Budějovicích, 2002, s. 245.

š...Synagoga zámrn zpusto-ena N mci, byla adaptována svépomocí p íslu-ník církve eskoslovenské nákladem 25.000,- K . N mci se nezastavili ve svém pusto-ení ani p ed fíidovským h bitovem kde pokáceli a rozbili mnoho pomník ...²²

3. NEJVÝZNAMN JÍFÍ FÍIDOVSKÉ STAVEBN -HISTORICKÉ PAMÁTKY JÍFÍNÍCH ECH

Vzhledem k historickému vývoji fíidovského fíivlu v eských zemích lze konstatovat, že fíidé jsou zhruba od 13. století p ítomní v podstat na celém území ech a Moravy. Nejprve jako p íchozí obchodníci, sledující nejvýznamn j-í trhy ve velkých mstech, posléze jífí jako usedlí zprost edkovatelé obchodu zem d lskými a zbožními produkty. Zcela výjime n jako šmajetekõ nebo chceme-li speciální sorta poddanstva klá-ter , vrchnosti a koruny. Expulze ó násilné vyhán ní fíid z královských mst asto diktované politickými (za Marie Terezie) anebo ideologickými (po husitských válkách za Jana Capistrana) m lo pak za následek vytvá ení celých prstenc fíidovských obcí v bezprost ední blízkosti t chto mst.²³ A nejinak tomu bylo i v jífíních echách a v bud jovicko-hlubockém regionu.

Stavební památky, které zde v echách po fíidech z staly, nemohou být jiné nefl ty, o kterých hovo ím v ásti popisující praktický i náboflenský flivot fíid na str. 20 této práce. Tedy fíidovské ghetto, mikve, synagoga a h bitov. Ghetta vznikala v fídy jako vícemén chudinské nebo áste n handicapované ásti mst a obcí, a tak postupn padají za ob stárnutí, vylid ování. Po roce 1848 se jífí fíidovský flivel b fln zakupuje uprost ed ob anské spole nosti, takže od tohoto data lze sledovat spí- slavné fíidovské stavby industriálního charakteru, obchodní domy, kavárny a vily. Zatímco do vyprázdn ných chudinských ghatt se st huje sociáln slab-í vrstva nejen fíidovské ale i majoritní spole nosti. S fyzickým zánikem ghatt zmizely pochopiteln i mikve. V celé republice je jich podle Fiedlera jen n kolik. (Kynflvart, Praha, Boskovice, Mikulov, pravd podobn i T ebí a Hole-ov).

²² Kronika m sta Hluboká nad Vltavou, rok 1945

²³ Srov. FUKALA, R. *Slezsko. Neznámá zem Koruny eské. Kníflcí a stavovské Slezsko do roku 1740*. s. 131.

Mikve v Mikulov (zdroj: www.mikulov.cz)

Synagogy utrpěly obrovské a nenahraditelné škody v letech 1939 až 1979. Nevěchno bylo poničeno během války. Nesmíme zapomínat, že všechny pohraniční oblasti tzv. Sudet patily od roku 1938 formálně Itálii, a tudíž nebyl z pozice nacionálních socialistů vyvíjen takový tlak na vypalování a likvidaci židovského majetku, ani v Sudetech (s výjimkou excesů Páté kolony zejména na Karlovarsku a také na Severní Moravě) ani později po březnu 1939 v samotném Protektorátu. Židé však byli odtransportováni, interiér synagog zkonfiskován, poničen a zlikvidován. Bezprostředně po válce a často již během ní se budovy dostávají do nejrůznějších rukou. Z velké části do rukou Církve československé husitské, ale také do rukou soukromých a později družstevních či jako sklady, hospodářské budovy, archivy apod.

Po razantním obratu Sovětského svazu v jeho zahraniční politice vůči Izraeli pak ani česká švédoucí síla neměla na památkové péči o židovské památky žádný valný zájem. A tak navzdory tomu, že se dodnes celá řada synagog zachovala, mnoho z nich slouží jako obchod, kino, soukromý dům anebo katolická modlitebna a tedy původní architektonické a interiérové prvky jsou nenávratně ztraceny.

A tak opět nejpodrobnějším dokladem existence židovské populace v těchto zůstávají pouze dochované židovské hřbitovy.

Za skutečné výjimečné židovské památky v nejbližším regionálním okolí Hluboké lze považovat nově opravovanou vzácnou barokní synagogu ve Kyni, kde najdeme také historicky cenný a poměrně rozměrný hřbitov. Stejně tak jako v nedaleké Volyni, kde je stále zachována synagoga empírová (dnes kino). Jako architektonicky naprosto výjimečnou stavební památku lze vnímat také synagogu v Milevsku (dnes modlitebna církve ČSH). Strakonští židé, kteří stáli u zrodu tamního Fezka, však mají dnes už jen jednu jedinou svoji stavební-sakrální památku. Hřbitov s typologicky širokou škálou

náhrobk . Od klasických ó afl po romantizující a navýsost výstavné pomníky z 19. století.²⁴

Náhrobky na fíidovském h bitov ve Strakonících (zdroj: archiv autora)

Sm rem na jih potom zejména synagogu v Bechyni (dnes Muzeum hasi). Bechyn má také sv j historicky cenný h bitov z pozdního st edov ku, dochovalo se v-ak jen jeho flalostné torzo ó ani ne tak kv li vandal m, ale jednodu-e proto, fle fládný náhrobní kámen nep etrvá déle nefl 400 let.

Nejblífl-í eské Bud jovice jakofto královské m sto p ijaly fíidy jifl zhruba ve 14. století a prameny²⁵ dokládají existenci mohutné fíidovské obce ve století patnáctém. Roku 1505 byli bud jovi tí fíidé oso eni z rituální vrafdy a exemplárn potrestání upálením a utopením. Jejich d ti jim byly odebrány a násiln pok t ny, fíidé samotní z Bud jovic vyhnáni. Jejich gotická synagoga násiln p em n na v katolickou kapli, fl el zbo enou v roce 1908. Do-lo i ke zhanobení dvou tehdy existujících h bitov , které pak fíidé (v rni své tradici) p ed vyhnáním sami tzv. špoh biliō. Tj. uloflili náhrobky lícem dol do zhruba 60-ti centimetrové hloubky a h bitovní pole zavezli hlínou. Staré historické h bitovy se pozd ji jifl nepoda ilo dohledat. Od po átku 16. století afl do poslední t etiny století devatenáctého pak fíidé do Bud jovic nesm li.

Velice historicky cenný je také fíidovský h bitov v Jind ichov Hradci, kde se zachoval celý komplex ob adních i obslufných budov v etn poh ebního ko áru. Byl uloflen ve vozovn márnice je-t na za átku tohoto století okolo roku 2002. Poté se jeho stopy ztrácejí. I zde v Hradci sídlili fíidé od 13. století. Písemné prameny hovo í o

²⁴ Srov. FIEDLER, J. *fíidovské památky v echách a na Morav* , s. 43, 88, 116-117.

²⁵ Srov. FIEDLER, J. *fíidovské památky v echách a na Morav* , s. 55.

pogromu na židy již k roku 1338. Zdá se však, že malá hrstka židovských rodin zůstává na vrchnostenském zboží v Jindřichov Hradci vlastně po celou další dobu až do století devatenáctého. I zde muselo existovat více hřbitovů. Jejich lokace však není známa. Součástí byl založen někdy po roce 18. století.²⁶

Poslední a duchovní, například židovským i ekonomicky s hlubockou obcí asi nejvíce sblíženou židovskou obcí jsou nedaleké Koloděje nad Lufnicí, mimochodem rodiče Alfreda Radoka. Avšak i zde se židovský život usazuje teprve v samém závěru 17. století. V letech 1695-97 si zde také budují svoji synagogu, kterou ovšem komunistická vrchnost nechala strhnout již v roce 1948. Hřbitov je svým kamenickým rukopisem velice podobný nejstarší části hřbitova hlubockého.²⁷

4. ŽIDOVSKÉ STAVEBNĚ-HISTORICKÉ PAMÁTKY V HLUBOKÉ NAD VLTAVOU

Pro zajištění onoho klíčového požadavku kladeného šnebesyň na židovský život, tedy požadavku být kreativní součástí společného celku a respektovat život ve všech jeho formách, protože život je vlastně všude (ostatně v soupisu známých židovských komunit inak židovských příkazání je pokyn šnebesyň te kreativní *de facto* prvním biblickým příkazáním), musí každá židovská obec vytvořit náležitá předpoklady:

- 1) Prostor pro život komunity a synagogu
- 2) Prostor pro rituální a kultovní život a mikve
- 3) Prostor pro rituální oddělení živých a mrtvých a hřbitov

Vše výše uvedené, tj. téměř současně založení hřbitova, náboženské obce, existenci mikve (je to ve dvacátých letech dvacátého století) a povodní status židovského shromáždění potvrzuje zápis signovaný autorem J. P. R. a uvedený v nástinu historie českých a moravských židů vydaném ve třicátých letech minulého století profesorem Hugo Golda. Toto dílo je vzhledem k následujícím historickým okolnostem dodnes vlastně jediným encyklopedickým pramenem k historii židů. Vznikalo díky

²⁶ Srov. FIEDLER, J. *Židovské památky v Čechách a na Moravě*, s. 88 a 89.

²⁷ Srov. Tamtéž, s. 41.

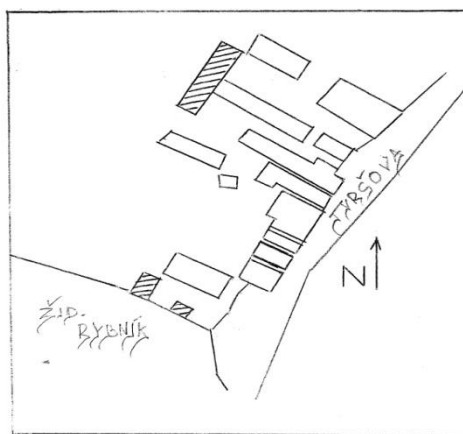
p ísp vk m místních historik , u itel a rabín . Díky tomuto kolektivu autor jsou jednotlivá hesla r zn ob-írná a ne vřdy v-echny uvád né informace jsou zcela spolehlivé. Ohledn Hluboké se v-ak na historicitu zdroj spoolehnot m řeme.

ř Hluboká (n m. Frauenberg) je velmi stará osada řidovská v eskobud jovickém okrese. P ed rokem 1752 scházeli se řidé z Hluboké a okolí do modlitebny, sdrufili se voln v chevra kadi-a, m li smlouvu s panstvím ohledn h bitova. Teprve roku 1752 sestoupili se tamní řidé v nábořenskou obec, jejíř první stanovy jsou z roku 1785.

Hluboká je jednou z nejd leřit j-ích řidovských nábořenských obcí v jifních echách, která (jak prof. Kurrein ve svém pam tním spise sd luje) m la ilé obchodní styky s obcemi v Horních Rakousích a se Solnohradem. etná jména eská řid v Linci (Mostný, Pentli ka aj.) nasv d ují p ílivu řid do Lince a Solnohradu práv z jifních ech. (í) Roku 1893 bylo v Hluboké 80 řid (nyní po et ten klesl na 25 du-ř).õ²⁸

4.1 řIDOVSKÁ TVR

řidovská tvr v Hluboké se rozkládala p i b eh u Podhradského rybníka, téř zvaného řidovský na konci dne-ní Tyr-ovy (d íve Bud jovické) ulice. N které fotografie, a je jich poskrovnu, dokazují, ře afl do t icátých let minulého století p dorysn a dokonce ani vzhledov řládné podstatné dispozi ní zm ny nezaznamenala.

řidovská tvr podle mapy z r. 1827. Třafované objekty jsou ze d eva, ostatní zd né (zakreslil M. T ma)

²⁸ Srov. *Die Juden und Judengemeinden Böhmens in Vergangenheit und Gegenwart : ein Sammelwerk. 1.* sv. GOLD, H. (ed.), s. 143.

Z patnácti zdevných domů v fíidovském ghettu²⁹ se dodnes zachovalo osm domů, během několika posledních desítek let více či méně stavebně upravených (č. p. 7, 8, 9, 10, 13, 14, 15, 16). V minulosti tvořily jakési do sebe uzavřené seskupení budov, jež pravděpodobně obklopovalo synagogu, ovšem tu přivední. Nová byla vystavěna až v roce 1907.³⁰

Pohled na město přes hladinu fíidovského rybníka. V popředí fíidovská tvrz. Fotografie pochází z roku 1940, tedy je z doby existence fíidovské Hluboká nad Vltavou.

(Zdroj: Kdyfl století městem proletí)

V fíidovské tvrti byl v roce 1901 vystavěn bytový dům. Tento dům se svými proporcemi a architektonickým neoslohovým pojetím typickým pro podobné stavby z tohoto období zcela odlišuje od typické zástavby ghetta. Pro tuto odlišnost stavby existuje vysvětlení podložené historickým záznamem. Dům byl postaven na místě zbořeného domu fíida Kaudera a jeho vlastníkem byl Jan Schwarzenberg.³¹ Postupné prolínání fíidovského prostoru obou náboženských komunit – na jedné straně v tichonovské, zastoupené v tomto případě dokonce členem zdejšího lechtického rodu, na straně druhé komunity fíidovské, je jedním z důkazů vzájemné důvěry a

²⁹ Tato domovnícka vychází ze skutečnosti, že v době dostavby nové synagogy došlo k novému číslování domů v Hluboké. Číslování pokračovalo právě v fíidovské tvrti a nová modlitebna, coby stavba nejnovější, obdržela číslo 15. Zbylé (starší) domky v ghettu měly velmi pravděpodobně číslování 1-14.

³⁰ Srov. KOVÁŘ, D.; KOBLASA P. *Město jménem Hluboká*, s. 155.

³¹ Srov. *Paměti města Hluboké*. MAŘÍK, J. (ed.), s. 187.

toleranci a nakonec i o celkovém uvolnění vztahů těchto dvou elementů v důsledku posílení práv židů v těchto echách.

Ulička v bývalé židovské tvrti (zdroj: archiv autora)

4.2 SYNAGOGA

P vodní synagoga se nacházela taktéž na území ghetta, ovšem ne na stejné stavební parcele, což můžeme s jistotou tvrdit na základě písemných komentářů J. Mařky, striktně vycházejících z archivních záznamů města, který uvádí:

Š Roku 1907 vystavili si Izraelité (i) novou modlitebnu, od kteréž doby se staré modlitebny (nedaleko nové modlitebny vystavěné) více neupřívá.ö³²

Fiedlerovu domněnku, že se p vodní modlitebna nacházela v patře zadního, tedy západního traktu domu . p. 8, nelze vzhledem k již provedeným stavebním pracostavbám s jistotou potvrdit.³³

Budova nové synagogy (. p. 15) dnes již není zcela obklopena okolními domy, jak tomu zřejmě bylo u synagogy předchozí. Rozkládá se na pozemku o čtvercovém výměře 10×10 metrů. Její prouhelí je orientováno východním směrem, a nachází se před ním volné prostranství přecházející pozvolna v Tyršovu ulici. Na první pohled je

³² Srov. *Paměti města Hluboké*. MA ĀK, J. (ed.), s. 22.

³³ Srov. FIEDLER, J. *židovské památky v echách a na Moravě*, s. 68.

zejména, ale velký důraz byl kladen na reprezentativní funkci tohoto přelí, které je z architektonického hlediska nejpropracovanější. Plán budovy nedoznal od dob vystavení synagogy do první čtvrtiny roku 2012 výraznějších změn³⁴ a je proveden ve formě typické pro stavby synagogálního typu z přelomu 19. a 20. století. Je totiž tvořen prvky neoslohu, v tomto případě slohu novorománského. Nároží jsou opatřena kvádrováním, v místě přechodu do štítu ukončeném dvoustupňovou římsou a šzatífenaõfiálami vrcholícími stanovou stěchou, které navozují archaizující dojem. Přelí doplňuje štítová římsa z jemně evokující kladení trámů v rámci krovu, jelikož jsou zde evidentně naznačeny vaznice krovu. Typ stěchy je sedlový.

*Přelí budovy bývalé synagogy v Hluboké nad Vltavou
(zdroj:archiv Jitky Erbenové)*

Okna jsou zakončena plným obloukem a lemována ambránami. Skleněná výplň oken je zasazena do dřevěných okenic s napodobeným jednoduchým dřívem uprostřed okna. Na budově je možné napočítat pět oken, z toho tři jsou umístěna vedle sebe v přelí, tedy východním směrem, jedno slepé okno zdobí severní stranu budovy a další okno je orientováno na jih. Právě na jižní straně budovy, kde se do synagogy vstupovalo, se nachází ozdobný portál se dvěma samostatně stojícími pilířmi

---

³⁴ V době vzniku této práce započala přestavba interiéru bývalé synagogy na multifunkční kulturní objekt, čímž došlo ke změně dispozice budovy. Jelikož není dopředu možné úplně hodnotit budoucí podobu objektu, popisují její ve své práci tak, jak vypadal po celých 105 letech od jeho vystavení. První z probíhajících úprav byl přesun vchodových dveří do přelí namísto stěnového okna, tedy do Tyršovy ulice, jelikož původní vchod byl v posledním desetiletí přístupný pouze ze soukromého pozemku.

obdélníkového průjezdu s náznakem hlavic nesoucími předsunutý štít portálu. Tento štít je trojúhelníkového tvaru a zdobí jej mohutná odstupovaná římsa. Samotný vstup do svatostánku byl osazen dveřmi, v horní části zakončenými opětinou plným obloukem a vícebarevnou skleněnou výplní. Zejméni z důvodu lepší tepelné izolace v zimních měsících se za nimi nacházejí ještě interiérové dveře se skleněnou výplní, s největší pravděpodobností se jedná o dveře původní, což usuzují z výzdoby skleněným květinovým dekorem secesního typu.

*Boční portál bývalé synagogy
(zdroj: archiv Jitky Erbenové)*

*Slepé okno - severní strana budovy
(zdroj: archiv autora)*

Interiér modlitebny je oproti původním dispozicím zcela pozmeněn. Od padesátých let minulého století zde totiž působila Církev československá husitská, která interiér upravila podle svých potřeb. Jediným zcela původním architektonickým prvkem je možno shledat pouze frónu s odsazením, žádné další zajímavé architektonické prvky v rámci prostoru se zde nenachází.

Detail fasionu v interiéru bývalé synagogy (zdroj: archiv autora)

Bohoslužby probíhaly s největší pravděpodobností velice podobně jako v katolických kostelích, tedy na ose protažené od přívodního vchodu do budovy. Prostor byl vybaven lavicemi a dalším potřebným mobiliářem (stojany na modlitební knihy, prostor pro tichou modlitbu, lavice, stojany na modlitební záštity apod.), který se ovšem fyzicky nedochoval ani na snímcích, a ufl proto, že ho zničili nacisté, anebo byl těsně po válce označen za bezcenný a zlikvidován.

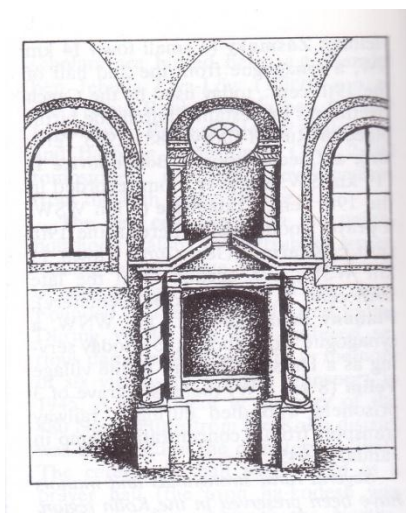

Novou tvář vtiskla bývalé synagoze přestavba na jaře roku 2012

(Zdroj: archiv autora)

Bohoslužebná praxe si vyžaduje, aby pergamenové svitky tóry byly ukládány do zvláštní k tomu účelu upravené schránky tzv. šaron ha-kode-š. Ta bývá ve většině českých a moravských synagog umístěná na stěně modlitebny - připomíná tak hlavní oltář v kostele.³⁵ Jen v několika málo synagogách existovala tzv. šbimaš, vyvýšený prostor pro četbu tóry a vedení bohoslužeb.³⁶ Dodnes je šbimaš zachována v podstatě jen ve Staronové synagoze v Praze, v Mikulově a v Holešově. V pozdějších letech se jí přistoupilo na umístění šaron ha-kode-š způsoby, jaký jsem zmínil.

Tím se také osvětluje funkce zaslepeného okna (na ose proti dnes již nepřítomným vchodovým dveřím, tedy z pravé, severní strany budovy) z pohledu od ulice, která prochází bývalou řídkovskou čtvrtí.

Aron ha-kode³⁷

4.3 MIKVE

Jedinou zmínku o existenci rituální lázně š mikve zde na Hluboké (navíc velice kusou) nacházíme v Goldovi. Věichni ostatní místní historikové, kteří jinak uvádějí i poměrně podrobné detaily však této skutečnosti pozornost nevěnují. Ovšem vzhledem k tomu, jak známe život evropského židovstva, bylo pro rituální potřeby možno zřídit mikve v kterémkoli soukromém stavení. Jediným požadavkem bylo, aby měla tradicí stanovené předepsané rozměry, tedy minimální objem 762 litry a dostatek místa pro ponoření dospělého člověka, a byla zásobována nikoli pramenovou nebo studniční

³⁵ Srov. FIEDLER, J. *Židovské památky v Čechách a na Moravě*, s. 98.

³⁶ Srov. NEWMAN, J.; SIVAN, G. *Judaismus od A do Z*, s. 23.

³⁷ Zdroj obr.: FIEDLER, J. *Židovské památky v Čechách a na Moravě*, s. 98.

vodou, ale tzv. „oficiální vodou“, tedy vodou z naprosto přirozeného zdroje (potoka, řeky apod.). Kromě rituálních koupelí vyznavae židovské víry zároveň sloužila k ponoření konvertitů na judaismus a k rituálnímu očištění koupeného nádobí, pokud nepocházelo od židů.³⁸

4.4 ŽIDOVSKÝ HROB

Židovský hrob je tak dnes (díky pravidlu o nenaružitelnosti ostatků) vlastně jedinou hmatatelnou dochovanou památkou umožňující alespoň částečně studovat poměrně vysokou duchovní úroveň zdejší židovské komunity, ale také výtvarný vývoj a detaily symboliky židovského uhlitého umění obohacené shodou okolností výhradně funerálního od počátků existence žádné plnohodnotné obce z druhé poloviny 18. století až k posledním rokem před nástupem holokaustu. Stoupající náročnost hlubokých židů na zpracování náhrobků je dokladem i ekonomické vyspělosti místní komunity.

V židovské náboženské tradici hraje důležitou roli úcta k tělesným ostatkům a místu, na kterém jsou pohřbeny. Hrob nesmí sloužit k jiným účelům, není právem ke klidnému spočinutí zesnulých. Opatřte zde nářčíme na respekt k biblickému pokynu „šprach jsi a v prach se navrátíš“, jak se nám zachoval hned v úvodních pasážích knihy Genesis. Místo posledního odpočinku by mělo být zachováno navěky. Z tohoto důvodu a opatřte v návaznosti na tradici, kdy jifi praotec Abraham kupuje od Efrona Hetejského do svého domovního držením pozemek v Machpela s jeskyní (nebo chceme-li - skalním hrobem) vhodnou k pohřbívání, se při zakládání hrobu usilovalo o to, aby pozemek, na kterém se zřizuje, získala židovská obec i židovský spolek do trvalého vlastnictví.³⁹

A je to také jeden z rozhodujících důvodů, proč jsou české a moravské židovské hroby (včetně těch v národním regionu) situovány často na lokacích hůře zemědělsky obhospodařovatelných. Často ve svahu anebo v blízkosti mokřadu apod. o jakési ani pole, ani les.

³⁸Srov. NEWMAN, J.; SIVAN, G. *Judaismus od A do Z*, s. 116.

³⁹Srov. Gen 23:9; Gen 23:11; Gen 23:19

Podotýkám, že tato skutečnost ve většině případů není nijak ovlivněna snahou neřidovského okolí o jak eliminovat anebo diskriminovat řidovský prvek. Důvody jsou daleko prozaičtější. Jak jsem již stačil uvést, synagoga, mikve a hbitov jsou základní požadavky pro konstituování samostatné řidovské obce. Takovou obec však často zakládá jen malá řidovská komunita složená z několika usedlých rodin, natolik mohovitých, aby si nezbytné investice a také náklady na plat rabína mohla dovolit. Pokud bychom-li tedy, že finančních prostředků nebyvalo nikdy příliš mnoho a působili-li k tomu i obecní nevolníci esanského okolí prodávat řidim půdu (zejména v úsecích od raného středověku až zhruba do poloviny 18. století), pochopíme, že zakladatelé obce často ani lepší pozemek pro jeho příliš vysokou cenu získat nemohli.

Na druhou stranu je zapotřebí opět také k praktickým otázkám řivota. V lokalitách, kde samotnému řidovskému řivlu (a užli z náboženských, politických anebo skutečně diskriminačních důvodů) jak vrchnost, tak i neřidovské okolí obecně anebo etnické cechy víceméně nepřály, neměli řidové možnost se zde v klidu usadit a jejich pobyt v takových místech byl diktován ryze ekonomickými ohledy (Výkup zemědělských produktů, správa vrchnostenských statků, vinopalnictví anebo podomní obchod).⁴⁰ Usazují se zde buď jednotlivci, v menších skupinách anebo sem pouze docházejí za obchodem. V takovýchto místech pak řidovské obce vznikají buď teprve v druhé polovině 19. století, anebo nevznikly vůbec.

Výše uvedené platí pro založení hbitova na Hluboké (jeho vlastníctví a správu po rozpadu hlubocké řidovské obce v Praze), jen z poloviny. Bylo by nepochopitelné, kdyby Marradasovská vrchnost na jedné straně řidovský řivel na Hluboké podporovala výstavbou řidovských domků a mohla i synagogy a na druhou stranu diskriminovala při zakládání hbitova. Nicméně jeho situování do blízkosti rybníka – tedy do míst pro založení hbitova obecně nepřiléhavých – napovídá, že se patrně zde hledal nezbytný kompromis.

---

⁴⁰ PLETZER, K. Hospodářské aktivity eskobudovických řidů na přelomu 15. a 16. století. In *Naše dny se naplnily: Z historie řidů v jiřních úecích*. PODLEPÁK, J. (ed.), s. 8.

Areál fiedovského hřbitova v Hluboké nad Vltavou (zdroj: archiv autora)

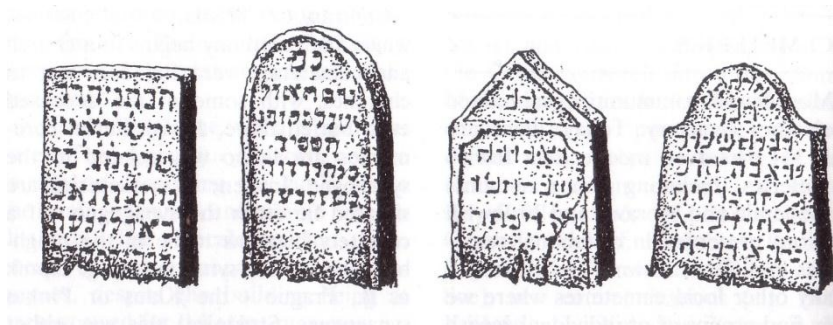
fiedovský hřbitov v Hluboké nad Vltavou⁴¹ je vcelku nenápadně situován v prostoru mezi hrází Munického rybníka a silnicí č. 105 (staré Budějovice – Týn nad Vltavou), poblíž benzínové servisní stanice. Jeho kamenné, omítnuté zdi o šířce zhruba jednoho metru vymezují prostor o výměře 1300 metrů čtverečních ve tvaru víceméně pravidelného obdélníka. Okolí hřbitova se vyznačuje typickým porostem rybníkové hráže, tedy zejména vzrostlými duby i mladšími vrby. Přesto je i dnes po téměř sedmi dekádech od okamžiku, kdy hlubokotýnské fiedové násilně opustili své domovy i hřbitov, je patrná snaha na které stromy zachovat a nejmenším takovým způsobem, aby rámovaly obvod hřbitova. Včetně dvou stromů ponechaných u vchodu situovaného na jižní straně. Zda šlo o původní záměr uřaditelů hřbitova, nebo zda k pokácení volně rostoucích dubů došlo až v poválečných letech – to listinné prameny nepotvrzují ani nevyvracejí. Pro zjištění stáří stromů a tedy i pro definitivní rozhodnutí, kdo je na ploše hřbitova zachoval, by pomohl jedině dendrologický posudek. Hřbitov je volně přístupný, návštěvník si však musí být vědom toho, že vstupuje na místo posledního odpočinku lidí a území kulturní památky a tomu by měl přizpůsobit své jednání.

V areálu v současné době nalezneme bezmála 200 náhrobků, jejichž datace počiná okolo roku 1750 a končí téměř o dvě stě let později – poslední pohřeb byl zde

⁴¹ Souřadnice GPS: 49° 3'0.00"S; 14°25'44.80"V

vykonán v roce 1941⁴², pak p i-ly pro fídy v celé st ední Evrop nep íznivé ásy a jifí fíádný z tehdy fíjících hlubockých fíid na tomto h bitov místo v něho spo inutí nena-el.

Nacházejí se zde, afl na výstavné romantizující rodinné hrobky a na tzv. tumbové náhrobky, v-echny typy náhrobních kamen - tzv. macev. Termín šmacevaø neuvádím ze snobismu a tedy samou eln .

Nej ast j-í typy náhrobk vyskytujících se na fíidovském h bitov v Hluboké nad Vltavou⁴³

4.4.1 fÍDOVSKÉ POJETÍ NÁHROBKU (MACEVA)

fíidovská kultura zejména ve star-ích dobách nevnímala ozna ení hrobu pomníkem jako klasický šnáhrobní kámenø, ale jako *vyzdvížení* a *vzty ení* památky a napln ní tradi ního pokynu: *šI vstavil* (hebrejsky *jacav, macav*) *Jaakov znamení nad hlavu její...ø.*⁴⁴ Ostatn p vodní zp sob poh bívání v ranném Izraeli (afl do prvních století na-eho ob anského letopo tu, jak dokazují vykopávky) vypadal tak, fle se neboftík ulofíl do jeskyn , kde se ostatky ponechaly v jakémsi fllabu i kamenné van po dobu zhruba jednoho roku rozloflit a pak se do men-ích schránek (ossarií) ukládaly pouze kosti. Proto ta pé e praotce Abrahama, aby d di n získal jeskyni Machpela:

šA porou eje jim, ekl í pochovejte mne s otci mými v jeskyni té, kteráfl jest na poli Machpela í tam pochovali Abrahama a Sáru, tam pochovali Izáka a Rivku, tak

⁴² Srov. FIEDLER, J. *fíidovské památky v echách a na Morav* , s. 68.

⁴³ Zdroj obr.: FIEDLER, J. *fíidovské památky v echách a na Morav* .

⁴⁴ Gn 35:20

*jsem také pochoval Liu.*⁴⁵

Proto onen biblický obrat škost kostí mých⁴⁵, proto starost praotce Jaakova o osud jeho kostí a stejn tak i poru ení Josefovo o tom, aby fíidovský národ vynesl jeho kosti, aíl kone n ve sláv vyjdou z Egypta. Mimochodem u praotce Jaakova a jeho poru ení se m fleme na okamfik zastavit.

Zdá se tedy, fle ve starov ku byl náhrobní kámen (maceva) vlastn e-ením nouzovým. V jííl zmín ném ver-í o vstavení památky nad hlavu zesnulého se totiž uvádí: *š í um ela Ráchel a pochována jest na cest k Efrata, jenfl jest Bejt-lechem. A postavil Jaakov znamení pam tné nad hrobem jejíím* ⁴⁶ Dal-í d kaz o tom, fle šnormální⁴⁶ byl poh eb do jeskyn , a hrob šjen tak⁴⁶ byl vlastn výjime ný.

Samostatná fíidovská poh ebi-t se za ínají objevovat teprve v diaspo e. Pochopiteln v polovin 18. století jííl fíidé b fln poh bívají do zem a místo ozna ují macevou, pokud na to jejich finan ní prost edky sta íly. Je ale historicky potvrzeno, fle mén majetní si ozna ovali místo pouze d ev nými deskami (n které se dochovaly ve sbírkách fíidovského muzea v Praze) s ezbá sky vyvedeným, anebo také jen psaným nápisem. fle takovou praxi mohli dodrřovat i hlubo tí fíidé, zejména v po áte ních dobách existence h bitova, nelze vylou ít.

O tom, fle se v-ak pozd jí na p elomu devatenáctého a dvacátého století s dal-ím vývojem kamenické techniky a také s rozvojem ur ítého dobového vkusu osv d íly i jiné zp soby dekorování pomník (kámen bez kameníkem provedeného epitafu byl pouze dopln n o sklen nou í porcelánovou desku osazenou bu n kolika jednoduchými řouby anebo mírn zahlubenou do masy p vodního kamene), nazna uje nález d evené desky s po-kozenou polovinou jednoduchého úmrtního sd lení bez epitafu, která podle torza nápisu pat íla patr n komu z rodiny Waldstein .

---

⁴⁵ Gn 49:29-31

⁴⁶ Gn 35:19

*Fragment d ev né desti ky z roku 1867 nalezené na hlubockém židovském hřbitov
s vrstvou kameniny obsahující údaje u země
(zdroj: archiv autora)*

Byla to právě diaspora, která si kulturu náhrobního kamene, symboliky a epigrafiky v židovském pohřbívání vynutila. Ne každý vztyčený kámen byl totiž označením hrobu nebo jinak rituálně zvláštním místem. Různé stély si vztyčovaly i jiné kultury. Zdrflovat se u kultických kamenů, božíků a sloupů však znamenalo porušení pravidel, která židé v rámci oddělení křivotu (tedy i istoty nejen rituální, ale i kultické) respektují. Židovský, tedy škulticky nezávadný kámen bylo zapotřebí označit. Jak jinak než hebrejskými znaky. Původně zřejmě stálo jen několik znaků, později se začala objevovat první náznaky epitafu (obsahující údaje o jménu a rodině zesnulého, datum úmrtí nebo pohřbu). A epitaf se posléze rozvíjí, bohatně a s barokním způsobem a dosahuje někdy skutečně výkvětu v liturgické poezii. Spolu s ním se také vyvíjí i dekorativnost macevy, která byla původně libovolným, pouze do jisté míry nápadným, nepřírodním způsobem vztyčeným kamenem, tedy jakýmsi šmenhirem nebo šmířím křídlem. Epitaf pak na vrcholu svého vývoje dosahuje skutečně pozoruhodných kvalit, jak můžeme posoudit z jednoho z mnoha hlubockých epitafů.

Zde je nutno podotknout, že předpokladem propojení umělecké stránky a epigrafiky náhrobníků v rámci mé práce je existence předklad hebrejských náhrobních nápisů do českého jazyka. Díky péči provozovatele webového serveru www.chewra.com nejen o

formální, ale zejména obsahovou stránku těchto artefaktů, jsou tyto překlady, spolu s hebrejskými přepisem k dispozici zájemcům zdarma na Internetu.

. 45 - Lea Kaufman (1801)

Sem ulofili

Leu, choř pana Meira K*ř

která odeřla do svého sv. ta

řestého řvat 5561

=o=

Poleř si tu přes noc, pospi tu pod jabloní

Ty, řenořtnostná ty, dobře známá v Branách lidu

Bývalas řelenkou ozdoby svého řchotřa řádherou kařždého ducha

Za jablě kařtvá a řtvé skutky z výhonku upřímnosti

smí se řtvá řduře osvobodit bez strachu řtěch, co sestupují

do nicoty a řzapuzení.

Tví potomci, výřst řelkové řtvoji, hořce oplakávají řt

v skrytu řduře

A kvřli řtvému řodchodu řbezmála řzřácejí řducha,

nebo řvřeřchna řrdce, která v řtebe řtolik řdouřfala, řusvadla ...

Nyní řvřak řjřřř pouze řodpřo řívej, řařř do okamřřiku

řit řního řrozbřesku, kdy se řpostavířke řsvému řúdřlu

===== řtranskripce řheb. řpřjutu =====

Lini po ha-lajla, řichvi řtachat řtapuach

at eřet řchajil, at řnidaat řbařřearim

hajita řiteret řbajalech řweřjikatat řkol řruach

řtachat řdudajich řu-maasajich řmatej řjeřarim

řnafřech řtargija řmiřvli řbaej řřoa řu-meduach

řceecajich řelajich řbe-mar řtivake řnafřam řbe-mistarim

řbe-zot řjařuvu řrucham, řki řnařřla řlibam řbach řbatuach

řha-řboker řor řu-la-řgoralech řaz řtaamod řtanuach

=====oo

Nádherný, kultivovaný epitaf, se sofistikovanými nářádkami na jméno zesnulé a její biblickou jmenovkyni. Na příběhu, kdy biblická Lea měla se sestrou Rachel za jablko (svého syna Reubena) právo strávit noc milostnou s manželem Jicchakem, zároveň však jsou tímto jablko dobré skutky zesulé.⁴⁷ Zajímavá je i nářádko na to, že zesnulá paní Lea se nemusí (pro své skutky a zásluhy) obávat velké prázdnoty a zapuzení (tyto aluze trestu se v epitafech běžně nepředstírají). Zajímavě komponovaný je i závěrečný verš – eulogie – patrně kvůli kryptogramu – je komponován do podoby: Lea otanceva.⁴⁸

4.4.2 VYTVOŘENÍ SCHÉMATU HBITOVA

Podkapitola vychází z poznatků získaných prací v terénu, nezbytných pro další laborování s popisem konkrétních náhrobků. Tato část pro mě byla obzvláště zajímavá a přínosná. Průzkum této památky probíhal na jaře roku 2012. Schéma hbitova je součástí příloh této práce.

Před samotnou dokumentací hbitova jako stavebně-historické památky jsem si vytkl několik fází průzkumu:

- 1) Zjistit současný stav památky
- 2) Měření v terénu a zhotovení schématu
- 3) Fotografická dokumentace náhrobků

ad 1) Zjistit současný stav památky

Kromě obvodové zdi, která se nachází v dobrém stavu, odděluje hbitov od okolního svatopetrského vodního kovového vrata.

---

⁴⁷ Gn 30:14-16

⁴⁸ Tento a každý další uvedený epitaf a jeho jazykový rozbor pochází a je dostupný z:
<http://www.chewra.com/keshetnew/kweb/kategorie.aspx?kid=6>

Lícem k zemi leží pouze dva poměrně (haskalové) náhrobky (č. 140, 152 – viz schéma v příloze), všechny ostatní jsou znovu vztyčeny. Leží zde také dva fragmenty náhrobků ze starší části hřbitova, u nichž ovšem nelze určit původní umístění. Lze se také domnívat, že píkn které z rekonstrukcí došlo k umístění kamenných náhrobků na místo, kde se původně nenacházely.

Areál hřbitova není příliš navštíven. Po násilném zániku fildovské komunity uhlí zde není potomků, kteří by mohli uctít památku svých předků. V blízkosti kolemjdoucích stačí nahlédnout přes nevysokou zídku. Pro zdejší umělecky hodnotné náhrobky je proto v současnosti nejvýznamnějším nepřítelem běhánkový porost, ve zvýšené vlhkosti se následkem toho dále rozmnožuje. Na první pohled je patrné, že tu přibližně před 100 lety probíhala údržba zeleně. I z toho důvodu považuji stav památky za velmi dobrý. Naposledy byl hřbitov rekonstruován v roce 1993 zásluhou Nadace pro rozkvět kulturního dědictví.⁴⁹

ad 2) Měření v terénu a zhotovení schématu

Do ležitého předpokladem další práci je vytvoření schématu hřbitova. Pro dokumentaci jednotlivých náhrobků bylo nezbytné vytvořit plánec areálu a všechny stěly do něj zanesť.

Zvolil jsem postup práce s měřicím pásmem. Nejprve bylo nutné vyznačit hranice pozemku hřbitova. Severní zeď, ve které se nachází vstup do areálu, je rovnoběžná se zdí jířní, což mi značně ulehčilo vyměření. Kolmo od vstupu směrem k severní zdi prochází cesta. Pomocí kolmic, kladených v průběhu cesty, jsem následně vyměřil průběh obou zdí hřbitova.

Po této fázi měření bylo nutné zanesť do mapy areálu základní orientační body. Velkou pomocí mi byla pětina, která tvoří osu celého areálu a zároveň je kolmá na severní a jířní zeď. Jako orientační body mi posloužily místní vzrostlé duby, kterých se na místě nachází šestnáct.

---

⁴⁹Srov. KOVÁŘ, D.; KOBLASA P. *Msto jménem Hluboká*. s. 156.

Tyto stromy jsem do plánu zanesl nejdříve, později mi pomohly ke snadnější orientaci mezi nepravidelně kladenými náhrobky ve starší, původní části hřbitova, kde bylo nutné nejprve vytvořit směr kladení jednotlivých nad. Pochopitelně, vzhledem ke stáří památky nejsou tyto nad uspořádány pravidelně. Liší se od sebe délkou nad, po tem v ní stojících stělech a úhlem, který svírají s cestou, tedy osou areálu. Proto bylo nezbytné každou nadu ve starší části hřbitova vyměřit zvlášť, aby ve schématu vyniklo jediné kladení náhrobků a plánek tak co nejvíce zobrazoval skutečnou situaci v místě průzkumu. Po zakreslení pomocných nad, kterých jsem pro svou práci určil šestnáct, přišla nad na přesnou lokalizaci jednotlivých náhrobků. Pro zvolené měřítko mapy 1 : 200 je dostatečný přesností pro zanesení náhrobku do plánu a následnou snadnou orientaci v něm ± 0,25 m.

V nové části hřbitova, která je stavebně organizována již v duchu řídkovského osvícenského hnutí, hřbitovy, jsou nad náhrobků vedeny vřady v přímce mezi cestou a východní zdí, a to kolmo k cestě, která odděluje starší část hřbitova od zmíněné nové. Proto zde bylo zakreslování hřbových míst mnohem jednodušší.

Další fáze tvorby schématu spočívala v opisování náhrobků v nově vznikajícím plánu. Na první pohled je zřejmé, že se nejstarší náhrobky na tomto hřbitově nacházejí v levé části hřbitova poblíž vstupu do areálu. Opisování jsem tedy započal zde a provedl jsem ho formou arabských číslic. Čísel jsem opatřil každý stojící náhrobek a dva náhrobky ležící, jelikož bylo evidentní, odkud pocházejí. Tímto jsem dospěl k číslu 183.

Čísla jsem neopatřil pouze dva kamenné podstavce bez náhrobků, dva fragmenty stěle opřené o strom a evidentní hřbová místa bez jakéhokoli označení, jelikož tyto objekty nejsou předmětem mého výzkumu. Pro přesnost a jednoznačnost zaznamenaných údajů jsem takto vzniklý plánek opatřil údaji o měřítku mapy a orientaci v ní svými stranám a doplnil výsvětlivky ke značkám, které jsem na mapě použil.

ad 3) Fotografická dokumentace náhrobků

Ve chvíli, kdy jsem měl k dispozici přesný plán areálu hřbitova, mohl jsem přistoupit k fotografické dokumentaci jednotlivých náhrobků. Postupoval jsem podle čísel od nejnižšího, tedy chronologicky. Během fotografování jsem se více zaměřil na

um lecky propracovan j-í objekty, u kterých jsem navíc detailn snímal jejich jednotlivé prvky kamenické výzdoby ó zejména náznaky architektonických prvk ó sloup , volut, dále pak tradi ní fíidovskou funerální symboliku a v neposlední ad i hebrejské nápisy, jejichfl eský p eklad jsem z d vodu snahy vytvo it ucelen j-í výpov ó této historické památce, za adil do mé diplomové práce.

4.4.3 SYMBOLIKA NÁHROBK

Symboliku fíidovských náhrobk lze obecn rozd lit do ty skupin:

- a) **symboly znázor ující funkci zesnulého v rámci komunity**, tedy jeho postavení a úkoly, které zastával v liturgickém flivot fíidovského spolku..

Koheni ó Symbolizují je vztafené flehnající dlan b hem modlitby i spí-e poflehnání, tzv. duchanu, p i n mfl citovali biblický ver-: š *Poflehnějfl tob Hospodin a ost íhejfl tebe. osv Hospodin tvá svou nad tebou a bu ti milostiv. Obratífl Hospodin tvá svou k tob a dejfl ti pokoj.*⁵⁰ Najdeme je v t-inou spojeny s civilními jmény Kohn, Kahn, Kohner anebo Katz (onomatopoeie hebrejské zkratky K*c ó kohen cedek), cofl ale nemusí být pravidlem. Na druhou stranu zdaleka ne v-ichni Kohnové se v novali pouze karié e duchovního.⁵¹ Dokladem toho je nap íklad náhrobek pana Josefa Kohna ó léka e a chirurga v Bud jovicích. Kohenské ruce na hlubockém h bitov pat í panu Ignazi Neyerovi.

. 159 ó Ignaz Never (1912)

Vysoká stéla z erné le-t né fluly, nahoe zakon ená do -pi ky. Kamenické zpracování vyniká secesními prvky rostlinného a ornamentálního typu zvyraz ující

---

⁵⁰ Nu 6:23-26

⁵¹ Srov. STEINOVÁ, I. fíidovské náhrobky ó um ní symbol ; innosti spojené s fungováním fíidovských obcí v diaspo e. *Maskil*, 2009, . 4, s. 4-5.

jméno zesnulého. Vhodně zvolené písmo secesního charakteru výborně koresponduje s ornamenty i tvarem náhrobku a tvoří velmi zdařilý celek. Navíc je ornamentem ozvlátněn i část textu v hebrejštině.

Jedná se o jediný zobrazený motiv kohenských rukou na hbitov, velmi zdařile zpracovaný. V dolní části stély ponechán prostor pro další epitaf, z něhož však nic nevyuflit.

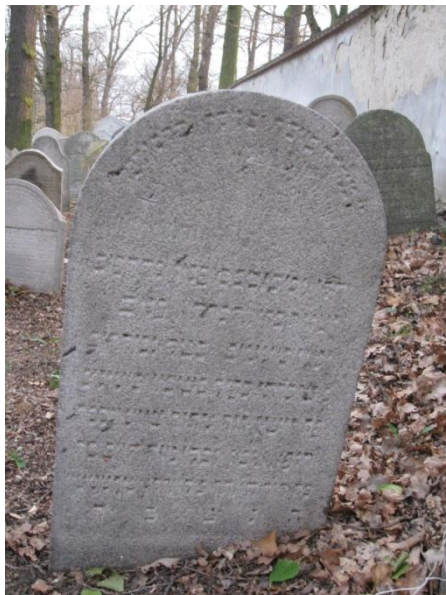
Detail náhrobku . 159 (zdroj: archiv autora)

. 89 ó Josef (Chajim) Kohn ó chirurg (1863)

Výtvarně nijak výjimečný náhrobek, v podstatě jen klasická oblouková maceva, doplněná i dvěma řádky v latině. Bez výtvarných symbolů, písmo textu je zatesávané dovnitř do masy kamene, což s největší pravděpodobností byl pouflet polychrom. Lékař, kohen a navíc pivozem z Kardašovy u Olomouce; to vše (spolu s dikcí epitafu) špomáhal ochotně, bez jediné vrásky nelibosti na čele. Naznačuje, že pan Josef Kohn byl konkrétně pro hlubockou obec vážným členem i lovčem. Protože jinak bývalo zvykem pohřbívat v místě pivozem spolu s ostatními příslušníky rodiny. Náhrobek také dokazuje, že k roku 1863 ještě vládlo do Budjovic nesmlí. (Tamní hbitov založen teprve 1866, synagoga 1888) Kryptogram - Chajim, kultivovaný epitaf.

*Nemocným a zraněným, kteří se u nich natlažili
pomáhal bez jediné vrásky na čele.
Proto je jeho odměna na nebesích mnohonásobná*

*a zde si odpo ine pouze úctyhodná t lesná schránka
zru něho a zku-eného léka e rav Chajima,
syna rav Davida Kohn z Karda-ovy e ice*

Náhrobek . 89 (zdroj: archiv autora)

Levité ó stru n e eno byli chrámovými pomocníky kohen ó asistovali v chrámu kn fím a starali se o v-echny náleflitosti týkající se provozu Svatyn . Jednou z povinností levit bylo asistovat kohen m p i rituální o ist rukou. Takto se do symboliky fíidovských náhrobk dostávají nejz zn j-í podoby tzv. *levitské soupravy* ó tj. dflbánu na vodu a nádoby do které stékala o istná voda. Na Hluboké se setkáváme s tímto symbolem ve dvou p ípadech. Zam íme-li se na p eklad do e-tiny, zjistíme, fle epitaf zesnulého v t chto p ípadech vykazuje velice slavnostní a obdivný tón.⁵²

. 32 ó Lewi (Segal) (1772)

Bohatý a výpravný náhrobek s mohutným symbolem levitské soupravy zakon ený obloukem. Nápis ohrani ují dva sloupy, tvo ené rozkvétajícími kv tinami (bylinami), pozvolna p echázející do koruny náhrobku, kde ornament pokrač uje (z ejm naráfka na vzk í-ení). Stejný motiv rostliny vidíme i v samotném levitském dflbánu.

⁵² Srov. STEINOVÁ, I. fíidovské náhrobky ó um ní symbol ; innosti spojené s fungováním fíidovských obcí v diaspo e. *Maskil*, 2009, . 4, s. 5.

Náhrobek . 32 (zdroj: archiv autora)

. 36 ó neznámé jméno (1772)

Náhrobek je áste n poznamenán erozí, p esto je výtvarn velmi cenný. Nápis z obou stran lemují torčované sloupy nesoucí -tít. V n m je zobrazena levitská nádoba, -tít je po stranách zakon en dovnit vinutými nestla enými volutami. Pod -títovou ímsou je mořno tu-ít náznak *parochetu*⁵³. Náhrobek je opat en vysoce reliéfním písmem.

Detail naivní (nepochopené) voluty na náhrobku . 36 (zdroj: archiv autora)

---

⁵³ Parochet ó bohat vy-ívaný záv s zdobící svatostánek v synagoze
PAVLINCOVÁ, H. a kol. *Slovník Judaismus, k es anství, islám.* s. 81.

Ob ezava byl dalším z válečných a deštěných členů společnosti. Motivy obřadového noše se na hebrejských náhrobcích v letech a na Moravě jen velice vzácně, na Hluboké se s ním nesetkáme.⁵⁴ Nicméně dva epitafy rovněž poměrně výstavných náhrobků tuto skutečnost potvrzují.

Jedním z nich je č. 55, jehož symbolice a výtvarnému zpracování se věnuji v této práci jinde. V této chvíli se jen podívejme na epitaf jako na doklad toho, že jak dekorace a symbol, tak i samotný text je dekorativním symbolem, který v náznacích eulogizuje zásluhy jedince pro celou komunitu. Jedná se navíc o jednoho z členů rodiny Kaudersů o které jiná historická zmínka dokonce i Hugo Gold.

. 55 - Jicchak Kauder (1810)

*Jiskru života vydechl druhého dne po sobotě, dne
3. ijar 5570 (1810), téhož dne byl pohřben a zde
tedy leží ten skromný mezi vznešenými,
jenž kráčíval cestami Laskavosti, uváděl do života Smlouvy
a oběžoval miláky Panovníka,
a pilně se zabýval, aby konal a naplnil svou tóru,
drahčí mu nad všechny perly.
Znával také jak uvítat a uctít Vznešeného písničkami
modliteb,
a svůj majetek bohatě rozdával na potěhu charity
a milosrdenství (gmilut chasadim).
Ve svém milosrdenství (cidkato) vytrval až do chvíle,
kdy byl povolán na Výsosti....*

=o=

Epitaf vytváří v obkrožených řádcích (plných řádcích) kryptogram Ji-ajahu a z jeho textu chápeme, že máme tu cestu s hlubokým oběžavem, chazanem a učitelem Nauky. Rodina Kauder je jednou z několika povodních, na Hluboké po generaci

⁵⁴ Srov. STEINOVÁ, I. židovské náhrobky jako umělecký symbol ; innosti spojené s fungováním židovských obcí v diasporě. *Maskil*, 2009, č. 5, s.4.

usazených rodin (Kauder, Ziegler, Sachs);

Další synagogální funkce spojené s judaismem mají také své symboly a znaky, jak uvádí dr. Steinová ve své studii zpracované pro časopis Maskil. Opisova i neboli **sofer**, mívají na svých náhrobcích víceznačné symboly, zpravidla svitky Zákona, někdy také knihy anebo knižní police (ty také mohou znamenat pouze studovaného, u něhož lov ka), dále také pero, pero řízek, svícen.⁵⁵ Fiádný z těchto úzce profesních symbolů se v souboru hlubockých macev nevyskytuje.

Tzv. **ko-erák** jednak předepisoval porážku dobytek pro fíidovskou kuchyni a zpravidla se užíval i funkce dohlížitele nad školovostí fíidovského fíivota. Jeho symbolem je dlouhý školovák. Také tento symbol je v obcích a na Moravě velice vzácný.

O charitu a podporu sociálně slabších se v fíidovské komunitě starala celá řada organizací. K nejznámějším patří například tzv. Chevra kadíša. Její existenci potvrzují jak některé hlubocké epitafy, tak i Hugo Gold. Úkolem těchto organizací je shromáždit peníze a prostředky, hospodařit s nimi a vytvářet zdroje nové. Do jejich pokladny však přispívají všichni členové obce. Být pověřen funkcí správce charitativní pokladny znamenalo nejspíše tak neuvěřitelnou poctu, že není divu, že se symbol kasičky objevuje i na náhrobcích.⁵⁶ Na Hluboké se setkáváme pouze s nkolikerou zmínkou o správci pokladny.

b) symboly s hlubou biblickou symbolikou (stromy, svíce, sloupy, rostlinné motivy, koruny

Strom v judaismu je především symbolem tóry a moudrosti v ní obsažené. Nebo stojí psáno: *Štorem fíivota jest t m, kte ífl jí dosahují.õ*⁵⁷ Zároveň může být i symbolem spravedlivého fíivota, nebo v Zákoně stojí: *ŠSpravedliví jako ratolest vzkvetnou a ovoce spravedlivého jest strom fíivotaí õ*⁵⁸; *Spravedlivý jako palma*

---

⁵⁵ Srov. STEINOVÁ, I. fíidovské náhrobky a umělecké symboly; in: inosti spojené s fungováním fíidovských obcí v diasporě. *Maskil*, 2009, . 5, s. 4-5.

⁵⁶ Srov. Tamtéž, s. 5.

⁵⁷ P 3:18

⁵⁸ P 11:28-30

*pokvete*⁵⁹; *Jako strom šípený p i tekutých vodách jest ten, kdo chodí po stezkách Hospodinových a v Zákon Jeho jest libost jeho.*⁶⁰

Rostlinné motivy rovněž nejsou pouze dekorativní, ale mají i duchovní rozměr. Kvůli výhonek, ratolest, tedy jakýkoliv rostlinný motiv často to vše vyjadřuje naději na vzkříšení a zároveň pomíjivost lidského bytí. Teprve později, v emancipační době, se pevná vazba na funerální symboliku vytrácí a rostlinný motiv přebírá víceméně dekorativní funkci.⁶¹ Na Hluboké je zastoupen v mnoha varietách a na velkém poměru náhrobků.

. 95 - ? Lederer (1870)

Náhrobek s edních proporcí s dekorativním písmem zahroubeným do kamene. Rostlinný motiv nacházíme v horní části, tedy koruně náhrobku, okolo tradiční uvozovací zkratky P. N. Cenným náhrobkem z jiných zejména do dnešní doby zachovaná polychromie nápisu, a to v červené a zelené. Tato technika zvýrazňuje a výtvarného ozvláštňuje vytesaných nápisů významnou pomáhala čitelnosti vytesaných sdělení a v minulosti byla hojně používána. Po uplynutí mnoha desítek let je však dochovaná polychromie opravdu raritou.

Náhrobek . 95 s polychromovaným nápisem (zdroj: archiv autora)

⁵⁹ Psa 92:3

⁶⁰ Psa 1:2-3

⁶¹ STEINOVÁ, I. židovské náhrobky a umělecký symbol ; motivy zármutku a skonu. *Maskil*, 2009, . 11, s.4.

. 96 ó Karoline ? (aus Budweis)

Mohutný náhrobek zakon ený lomeným obloukem, do n hofl je vlofen dal-í prvek navozující dojem gotiky, trojlist. Celá stéla je ohrani ena obrubou vystupující z jednodu-e len né plochy. Ve vrchní ásti trojlistu je umíst n motiv kv tiny typický pro náhrobky ur ené flenám. Na stéle nalézáme nápisy jak v n m in , tak v hebrej-tin , z d vodu jemného kamenického rukopisu jsou jednotlivé znaky po tak dlouhé dob velmi -patn ítelné.

*Detail gotizujícího náhrobku . 96 se symbolem kv tiny
(zdroj: archiv autora)*

. 98 - ? Jung

Náhrobek tém obdél níkového tvaru se zakon ením do velmi mírného oblouku. Z oblasti p echodu do oblouku vycházejí sm rem k centru koruny dva lineární rostlinné motivy dopln né na každé stran kruhovým symbolem znázor ujícím rozkrojené granátové jablko.

Detail náhrobku . 98 (zdroj: archiv autora)

.156 ó Philipp Stein, Regina Stein (1910)

Mohutná stéla z le-t né fluly zhotovená v roce 1910 je typickým p íkladem ryze secesního ztvárn ní náhrobku. Kámen, který byl nejspí-e po-kozen p i devastaci h bitova za druhé sv tové války i b hem let následujících, vrcholí obráceným obloukem a p ipomíná tvar n kterých secesních –ambrán. Písmo je velice dekorativní, u každého písmene lze spat it slabé i silné štahyõ. Bezesporu se jedná o jeden z honosných náhrobk poemancipa ní doby. V horní ásti lemuje boky náhrobku ornamentální secesní motiv.

Po-kozený náhrobek .156

(zdroj: archiv autora)

.161 ó Jakob Huller (1912)

B flná stéla st edních proporcí z le-t né fluly je p íkladem jednoduchého typu haskalového náhrobku, bohatost její kamenické výzdoby v-ak p ed í i n které macevy v t-ích rozm r . Oproti macev . 156 je provedení písma, hlavn hebrejského epitafu velmi uvoln né, st ídají se typy i velikost písma, a to i v rámci jednoho ádku. Kámen proto p sobí mén patetickým dojmem, nefl je tomu u v t-iny náhrobk ze stejného období (d vodem by mohl být fakt, fle zem elému bylo devadesát let, doflil se tedy v ku, kdy odchod lov ka není n ím ne ekaným a proto kámen nep sobí p íli-pateticky, ale spí-e jako dobrá vzpomínka na lov ka, kterému bylo dop áno pobýt na tomto sv t rovných dev t dekády).

Jméno zesnulého je šoramovánoõ lineárními a florálními prvky na první pohled p ipomínající tvar domovního -títu, dokonce s nazna ením volut. Tento zp sob

zpracování secesních prvků není zcela bflný a lze se jen dohadovat, zda tato reminiscence architektury je autorovým zámrem, i špouzeo fantazií diváka.

Detail kamenické výzdoby náhrobku . 161

(zdroj: archiv autora)

.163 ó Agnes Schwarzkopf (1914)

Po stylové stránce nejpropracovan j-í náhrobek na hlubockém h bitov . Stéla sestává ze dvou ástí nasazených na sebe, spodní konické a horní, p edsazené, v podob plného oblouku, jehož paty se pozvolna sbíhají. Výzdobu horní ásti tvo í bohat rozkvetlá škv tina flivotao s velkým mnofstvím detail . V míst zaoblení nacházíme, pro tuto dobu netypické, voluty, vinuté sm rem dovnit , pod nimi pro funerální tematiku neobvyklé šmo ské vlnyo.

Detail náhrobku . 163 (zdroj: archiv autora)

Další špodskupinou rostlinných symbolů jsou jednotlivé **plody** (piniová větvička, hrozen, granátové jablko vazu apod.). **Vinný hrozen** je vlastně cosi jako šerbovní symbolů judaismu. U švinného tpu se budou radovat vichni, ať nastane čas mesiáše.

Vinný hrozen je na Hluboké zastoupen několikrát a jako by jen potvrzoval výše uvedené. Setkáváme se s ním zde na nejvýstavnějších macevách velikých uence a významných synů hlubocké obce fildovské. V t-ínou je zobrazen jako centrální a vrcholový dekorativní prvek v koruně jifl beztak velice výstavných náhrobků v t-ínou opatřených náznakem sloupů, volutami, t-ásními a bohatým epitašem.

. 55 ó Kauder (Pores) (1810)

Jeden z náhrobků tesaných do podoby aron ha-kodeš, tedy synagogální schránky na tóru, navíc se symbolem hroznu značícím Zemi zaslíbenou, tedy Izrael, se nachází ve starší části hlubockého hřbitova. Hluboce religiozní a umělecky výtečně provedená maceva je vzhledem ke svému stáří velmi zachovalá, což je podmínkou kvalitou použitého materiálu. Vysoce reliéfně provedené architektonické prvky torčovaných d-íků s náznakem patek i plintů, hlavic i abaků, nesoucí t-ít s vnějšními volutami ve kterém se nachází jifl zmíněný hrozen. Nechybí ani detailní provedení t-ásní závěsu, neboli parochetu.

Náhrobek . 55 (zdroj: archiv autora)

Granátové jablko - Tento symbol potkáváme na zdejších náhrobcích také, a to jednak jako ozdobný prvek na kterých sloupech na výše zmíněných portálových macevách,

a také ve zjednodušené formě jakoby v ezru na macevách tzv. šjicho eského typu. (pozn.: toto označení není, jen tím chci naznačit, že se totofnný typ kamenické práce neboli kamenický rukopis vyskytuje v regionu od Kryn a Volyn, přes Jindřich v Hradec, pochopitelně i Kolodje a Hlubokou až do Strakonice a Milevska velice hojně.)

Detail rozkrojeného granátového jablka na macev šjicho eského typu

(zdroj: archiv autora)

Svíce (svícen) je dalším symbolem, který je v ícímu fídu naprosto srozumitelný, jelikož stojí psáno: *š Svíce nohám mým jest slovo tvéí* ⁶² a také: *š Du-
lov ka je svíce Hospodinova.*⁶³ Tedy o p t symbolika lidského fíivota a symbolika Zákona fíivota tj. tóry.

Koruna ^ó symbolika koruny ^ó jako vrcholu moudra a ambic ^{lov ka}, kdy škoruna moudrosti ^ó korunuje ve-keré snahy v-ech, kdo toufí po on ch níf-ích korunách, anebo dokonce i pro ty, kdo nedosáhli ani jedné ze t í (koruny kn fíství, koruny moudrosti anebo koruny sv tské moci ^ó duchovna, du-^{evna} a kariéry) je tu stále škoruna dobrého jména^ó, kterou lze získat tím, fíe jedinec bude podle své míry a intelektu studovat pořádky tóry a tím humanizovat sebe i své okolí.

⁶² fialm 119/105

⁶³ P 20:27

c) Dále jejich další transformace a výtvarný vývoj, a to již se ztrátou p vodní biblické výpovědi (dekorativní P.N., mu-še, voluty apod.) Sem patří i tzv. erbovní symbolika jednotlivých rodin (Beer, Fuks, Adler a spol.) Práv na naivních orlech, medvedech a lištách v-ech Baer , Fuks a Adler m-eme doložit ono postupné mí-ené doby moderní se star-í tradicí. Na hřbitov v Hluboké nad Vltavou v-ak bohužel rodinnou symboliku nenalzááme. Nejblíže je k vid ní tato symbolika na slovním hřbitov v Kolod-ích nad Lučnicí.

Detail dekorativního P.N. (tradi- ní uvození) charakteristický pro náhrobky na hlubockém hřbitov (zdroj: archiv autora)

Stejn- tak se dopracováváme k naivním kv-ětinám (zpravidla na flénských hrobech) anebo vyložen- dekorativním r-ídicím, volutám, mu-šovým tvar- m, rostlinným dekor- m apod.

. 41

Detail symbolu mu-še (zdroj: archiv autora)

Příklady nestlačených volut zdroj u náhrobků . 45 a 46 (zdroj: archiv autora)

c) **Symbody novodobé.** Dobov spadají do druhé poloviny 19. století a zcela z etelně dosvědčují, jak se judaismus opustivší ghetto velice rychle uvolnil od svého (přínejmenším formálně) rovnocenného prostředí. Sem lze zařadit výtvarně manýristicky zpracované náhrobků, pseudo-gotiku, náhrobků s více či méně zdařilými architektonickými novotvarami.

S nástupem secese se její vliv dostává i na leštěný mramor a flulu řídovských náhrobků a to nejen do škamenného rukopisu, ale i do hebrejské štypografie, ale i do ikonografie (levitské soupravy apod.) a do samotného dekoru. Kuriozní je v tomto smyslu například náhrobků, jehož boky zdobí stylizovaná secesní svastika. Druhým charakteristickým rysem haskalového období je rezignace na zákaz zobrazování. Přijíme ve své technické revoluce, přišla mezi nás fotografie a tak se výtvarná haskalových obelisků (anebo pyramida, protože porcelán je v mrazu velice křehký) také porcelánovými fotografiemi zesnulých.

Na druhou stranu se osvícenecká doba (*haskala) navzdory své šprojasnosti nedokázala docela spolehlivě vyrovnat i s útrpnou proviností, a tak se na náhrobcích mohl setkat s velkým množstvím zlomenin. Zlomené ruce, zlomené svíce, zlomené stromy ale také například zlomené makovice. S novou probuzeným zájmem o antiku (respektive o romantismus) najdeme také antikizující popelnice se smutně flórem.

Jeden ze dvou případů zobrazení nepříliš-používaného motivu svastiky o symbolu slunce na náhrobku . 111 (zdroj: archiv autora)

Dvacáté století přineslo to, co s sebou přineslo. Dnešní lidé mají poněkud jiné problémy, než tradici funerální symboliky, a tak na těchto nkolika mála šifrových hřbitovských hřbitovech začínáme postupně objevovat i urny a urnová oddělení, znovu se objevují i architektonické ambice anebo jen švihraněnému rodinnému vkusu patří i odpovídající formy a tvary.

Hlubocký hřbitov je osazen ve své starší části klasickými obloukovými výjimkami i trojúhelníkovými deskami, pozoruhodný je v tomto ohledu náhrobek . 013 (viz příloha), který je jako dvojkládý oltář (desky zákona) koncipován záměrně, protože nápis na něm je dedikován pouze jedinému zesnulému nikoli dvěma osobám, jak bychom předpokládali a jak se také často stává u tzv. dvojhrů - jediné desky obsahující však údaje o dvou zesnulých. Tyto typy náhrobků nacházíme zejména v nejstarší levé části hřbitova bezprostředně za vstupní branou. S ekonomickým rozvojem obce a také rozvojem kamenického řemesla a dobového vkusu na sklonku osmnáctého a v průběhu celého devatenáctého století vyvíjí i dekor a zpracování hlubockých macev.

Náhrobek . 13 ve tvaru Mojžíšova desatera (zdroj: archiv autora)

Z nich především zhruba dvacet v této části představuje skutečně unikátní projevy kamenické práce, ale i hebrejské epigrafiky. Ve všech případech se jedná o zasloužilé syny fildovské obce hlubocké, velké uence, rabíny anebo předsedy fildovské náboženské obce a také donátory anebo zakladatele charitativních fondů. Na většině z nich se setkáváme s výtvarnými aluzemi (odkazy s hlubším podtextem) na Jeruzalémský chrám a jeho Svatyni svatých, tj. motivy sloupů, zároveň ale také stromu neboli šedevařivota dekorované po celé své délce rostlinnými motivy a zakončené stylizovanými granátovými jablky. V koruně macevy nechybí ani kterýsi centrální symbol, buď vinný hrozen jako obecný znak lidu Izraele anebo přímo znamení naznačující synagogální funkci zesnulého, o čemž v našem případě se jedná o dvojí výskyt levitské soupravy; koruny macev - často dekorované ještě dalším florálním motivem anebo volutami, na své spodní části, v místech, kde se otevírá vlastní prostor pro epilóg a eulogie zesnulého oddělené náznaky trapezoidu a trapezoidu, symbol chrámové opony.

Shodou okolností takto dekorované macevy zároveň upomínají na artefakt, který fildové znali ze své každodenní anebo především -abatové praxe, totiž slavnostně dekorovaný svitek tóry vynášený během bohoslužeb z aron ha-kodeš, aby byly rozvinuty a aby se z nich stalo jako neodmyslitelná součást fildovské liturgie, o čemž je celým shromážděním. Naplnění pokynu, aby tóra zůstávala stále živá a nikdy neopouštěla ústa ani srdce lidu. Pergamenový svitek tóry je také navinut na dvou dřevěných sloupech, chráněn plátkem z často bohatě vyšívaného sametu a celý svitek je pak dekorován stříbrnými doplňky, tzv. rimonim (stylizovanými granátovými jablky) a ozdobnou korunou.

Vedle jistě dekorativního a votivního účelu (dobrovolné dary obci a rituálním účelům spojené často s osobními prosbami za uzdravení, šťastné studium syn, zdanění, zasnuby atp.) se i v tomto smyslu setkává s trvalým prolínáním biblické symboliky. Rimonim totiž jak je možné najít ve sbírkách synagogálního stříbra v Pražském fildovském muzeu jsou téměř vždy opatřeny zvonečky. Při vynášení a ukládání tóry tedy pocinkávají a dodávají rituálu další zdvojený význam. Stejným způsobem opatřeno i roucho, ve kterém ze šgranátovými jablky a také zvonečky, které přímo v ustanoveních tóry jako závazný způsob pro nejvyšší liturgii, kdy v Den smíření (Jom kippurim) vcházel veškerý z Chrámovou oponu, aby tam smířil sebe i veškerý vesmír za vše, co se v uplynulém roce ve vztahu nebesa - lov k pokazilo. Důvodem bylo, aby lidé

shromážděný venku a tedy vně chrámové opony, stále mohl slyšet, že velebný z koná patřičné služby a že se šnebesa nehněvají a zástupce židovské komunity neusmrtila.

Písmo a kryptogram se stávají dekorativním prvkem samy o sobě. Opět se není čemu divit. Biblický zákaz zobrazování, který vychází z pokynu: *šNeu iní–sob modly ani rytiny, ani jakékoli zobrazení, aby ses jim klan lō*⁶⁴, který mimo jiné zasáhl i k esanský svět známým obdobím ikonoklasmu, byl v židovství dle sledně respektován. Cofně pak vedlo k tomu, že dekorativní výzdoba synagog se opírala o kaligrafii. Jejich stěny bývaly vyzdobeny texty ze flám a také dle lefitými pasáflmi liturgie. Kamenická štýpografie na hlubockém hbitov v rně odpovídá době, kdy byly náhrobky tesány. Zůstává tak v rna nejen tradici (mnoho slov netěba, dle lefité jsou skutky), tak zejména vývoji samotné kamenické techniky. Čím hlouběji do minulosti, tím jednoduší a také v tší znaky, čím blíže k současnosti, tím dekorativněji se zpracování nejen celého náhrobku, ale i písma.

Kryptogram neboli akrostich zvýrazňuje hebrejské synagogální jméno zesnulého písmo v textu epitafu. Pod pojmem synagogální jméno rozumíme jméno, kterým byl dotyčný volán v synagoze k tó e anebo se podepisoval na listiny a právní dokumenty závazné a platné mimo rámec civilního vrchnostenského práva písmo uvnitř židovské komunity.

Jméno se skrývá zpravidla do poátečních znaků epitafu, výjimkou také do rzných nárafek, u vysoce prokomponovaných epitafů v období baroka pak dokonce první slova (například biblických veršů) v jednotlivém řádku předávají zároveň informace o zesnulém, jeho titulech a celé rodině.

Pofadavek koncipovat epitaf pro potěby akronymu klade také vyší nároky na jeho skladbu a tak se pak celý náhrobek s textovými i výtvarnými stává zvláštním kaligraficko-myšlenkovým artefaktem. Některé epitafy s kryptogramem uvádím v příloze.

---

⁶⁴ Ex 20:4

4.4.4 ROZÍ ENÍ H BITOVA

Ze starého pražského h bitova, kde k této praxi skute n dolofiteln docházelo, se traduje jaká neprávem roz-í ená p edstava, fle flidé v dobách nábofenského a ekonomického útlaku nedostávali povolení roz-í ovat svá poh ebi-t a z toho d vo du byli nuceni poh bítat ve vrstvách. Díky ní se pak tvrdí o kafdém h bitov , kde i b flný náv-t vník pouhým okem odhadne, fle macevy jsou typologicky r znorodé a fle vedle evidentn barokního náhrobku je moderní z posledních dvou dekád devatenáctého století, fle i tamní flidé byli vystaveni stejnému útlaku a uchýlili se ke stejné praxi.

Kdyby to byla pravda, mohli bychom totéfl tvrdit i o h bitov hlubockém. Protofle v jifl zmín né nejstar-í ásti vlevo blífle k brán , takové náhrobky nalezneme. Jsou to v-echny okrajové náhrobky v jednotlivých adách (viz schéma).

Nesmíme v-ak zapomínat také na skute nost, fle flidovská poh ební tradice umofl uje p ipoh bítat do šrodinných hrob (ob jednu nejlépe ob dv generace). Zde platí pravidlo, kdo by si nemohl lehnout k p íbuznému za fliva, aby to nevyvolalo pohor-ení, nemohl být ulofen ani po smrti ó tedy ne vnu ka k d de kovi, ale vnuk ano. D ti k rodi m a kdokoli k praparodi m, protofle flidé se jako spole enství ó ov-em cudné a odd lené ó vnímají nejen b hem flivota, ale i po smrti.

Na druhou stranu výskyt modern j-ích hrob z doby pozd j-í v t-inou výhradn v okrajových partiích celé levé ásti h bitova nazna uje, fle zhruba okolo roku 1870 mohl být p vodní ó na-í ku polovi ní poh ebi-t ó jifl vícemén zapln no a fle se je-t p ed roz-í ením h bitova za alo vyuffívát i volné hrobové prstí v nejstar-í ásti. Spoehlivé písemné prameny v etn katastrálních map flel chybí, a tak dnes nejsme schopni spoehliv dolofit, zda k roz-í ení h bitova na sklonku devatenáctého století skute n do-lo.

Je to sice velice pravd podobné, a ufl k v-eobecn panující zm n k flidovskému flivlu v my-lení Evropy i Rakousko-Uherska, a také z toho, fle k témufi datu (posledním dekádám devatenáctého století) se datují také poh by významných osob obce ó Stein , Sachs a Huller ó jejichfl epitafy nazna ují, fle -lo o duchovní i

ekonomické pilíře obce, ale v podstatě šestná sada mohla být vytvořena a rezervována v pozdějších letech tak jako tak.

Daleko dříve jsem dokladem pro předpoklad, že k rozšíření hbitova došlo je skutečnost, že se jakoby mění orientace náhrobků. Zatímco všechny starší vlastní afdolásla 100 jsou směřovány nápísem k severu, modernější pravá část hbitova jifld slednotá í text náhrobků směřem k jihu, tedy v ústřety p íchozímu. Podle datací se v-ak zasnulí stále ukládají v chronologickém pořadí od zdi směřem k centrální uli ce, ó stejn jako v části levé. Jakoby tedy kontinuální sada mrtvých tvořila u severní zdi jakou úvra .

Tetím dokladem pro pravd podobné rozšíření hbitova je také skutečnost, že jeho poslední část, ó napravo vepředu u brány, ó zstala díky genocid evropského fildovstva jifl neosazena. Kdyby fildé na sklonku osmnáctého století jifl tehdy disponovali s celou dnešního plochou hbitova, určit by své mrtvé ukládali v kontinuálních řadách - tj. ode zdi ke zdi, tak tomu, jak dokládá i schéma hbitova, nebylo.

4.4.5 NÁHROBKY VÝZNAMNÝCH fILDIVSKÝCH MECENÁ^{TM} V HLUBOKÉ NAD VLTAVOU A JEJICH EPITAFY

Sou částí v t-iny fildivských hbitov je tzv. šestná sada náhrobků. Pokud p í jejím procházení nalezneme vícekrát opakující p íjmení, pak si m fíeme být jisti, že členové této rodiny byli váfílenými členy komunity, a to například pro svou mecenášskou-lechetnost i úspěchy na poli obchodním, které ř íly slávu nejen doty né rodiny, ale i celé fildivské obce do širokého okolí. Také na Hluboké se s ast ji opakujícími jmény v šestné řadě m fíeme setkat. Od takového zji-t ní ufl je blízko k touze dozv d t se p í iny cti, které se jim dostalo i po smrti.

4.4.5.1 RODINA STEIN

V historii nejastji zmiívanou fíidovskou rodinou byla rodina Stein . Písal se rok 1870, kdyfl v Hluboké, v ásti zvané Podskalí, byla Philippem Steinem z ízena továrna na sudy. Tato se záhy p est hovala do m stské ásti dnes zvané Sudárna, kterou bychom našli u vlakového nádraffí ve sm ru do Plzn (druhé hlubocké vlakové nádraffí stojí v m stské ásti Zámostí, sm rem na Prahu). Po zakladateli zd dili prosperující podnik jeho ty i synové Wolfgang, David, Viktor a Josef. Jednalo se o jednu z nejstarších továren na sudy v eských zemích, která podle hlubocké kroniky zam stnávala afl 200 lidí, kte í se v míst t íli mezi emeslníky velkému uznání. Mezi sortimentem podniku jsme mohli nalézt sudy na pivo, kád pro pr mysl kofelufský, hutní, lihovarnický i papírenský.

Továrna na sudy byla po átkem okupace jakofito fíidovský majetek zabavena, po osvobození vyvlastn na a zestátn na. Výroba v ak neustala, zejména ob í (afl 100 hektolitr) kád nacházely uplatn ní v kofelufním pr myslu v ín , Mongolsku i na Srí Lance. Jako vedlej í tovar podnik produkoval d ev né dlafební kostky, pozd ji i d ev né parkety, které se zejména v 70. letech staly hojn pouflívanou podlahovou krytinou v rodinných domech, stav ných v té dob v Hluboké a v írokém okolí v rámci stavebního boomu, který trvá v podstat dodnes.⁶⁵

Rodina Stein byla nejen zámofná, ale v rámci komunity pat ila k d leffitým len m fíidovské obce jak ve ve ejných funkcích, tak i v rámci charity. Náhrobky manfel Wolfa a Susette Steinových nacházíme v tzv. estné ad h bitova, která je na Hluboké rozpoznatelná jifl pouhým okem díky výstavnosti svých náhrobk a ob írnosti a literární sofistikovanosti svých epitaf . Tyto š estné adyō anebo výjime ná odd lení mívá afl na výjimky kaflký fíidovský h bitov. Bývá vyhrazena práv mecená m, osobnostem, které obci prosp ly anebo ji proslavily. Je i na Hluboké dob e rozpoznatelná protofle viditelná a nápadná jifl p i vstupu na h bitov ó její náhrobky a stojí na severní stran u zdi.

---

⁶⁵ Srov. KOVÁ , D.; KOBLASA P. *M sto jménem Hluboká*, s. 190-191.

. 103 - Wolf Lazar Stein (Benjamin Zev) - 1869

Náhrobek je tesán do nákladnějšího druhu kamene – slivenecký vápenec, je poměrně mohutný (viz foto) s náznaky maurského stylu. Jeho dekor odpovídá dobovému kontextu, kdy zejména v druhé polovině 19. století panuje určitá stylová nomenklatura. Všechny ve stejné budovy bývají stavěny ve stylu novorenesance, divadla ve stylu vídeňského neoklasicismu, nádraží opět podle určitého architektonického úzu a také touto dobou vznikající synagogy vlastně výhradně jen v tzv. „maurském“ stylu.

Epitaf je koncován tak, že kryptogram tvoří jak jeho počáteční tak ale také i koncové znaky. Dohromady tvoří jméno Benjamin Zev Stein. Tomu také zákonitě odpovídá i dikce epitafu – jako u každého uence tóry a válečného hrdiny obce je na výsost poetický téměř až k patosu.

Hier ruht

Wolf Lazar Stein

gest. am 16. Feber 1869 ó 5629

Friede Seiner Asche

=o=

*Tento rov i kámen na něm, kámen úhelný - klenák sv. dectví, jsou sv. dectvím
o p. edním našim fildovské obce, lov ku ryzího ducha, laskavého srdce,
lov ku milovaném svou rodinou a válečném v-emi, kdo ho znali anebo jen
poznali, lov ka korunovaného korunou Nauky a korunou Dobrého jména,
totiflna-eho u itele a rebbe Benjamin Zeva Steina*

=o=

*Na soumraku jeho pozemských let p. i- lo i jeho skon ení
a jeho fivotní jiskra se povznesla k nebeskému Sv. tlu.
Ti, kdo ho znali a mohli možnost poznat, ho ho ce oplákávají,
Zavládl trpký žal, jakoby vypukl pofár b. hem sváte ního veselí...
Vfddy skonal ten milá ek, v rný a milující pokojný klid.
Těchtic mezi u-lechtilými, rádce nuzných a ubohých.
Památka na jeho milosrdné skutky nemá konce.
lov k vybraných skutk. respektující Nejvyššího,*

jenfl mu z Pahork myrhy, pravdivých a p iná-ějících porozum ní,
úctyhodný po et let pop ával, aby mohl vyu ovat Jeho dítk
Nauce i Pokyn m a tím osv tlit jejich srdce i du-e ve-kerým
mofným blahem*

*Honosné náhrobky W. a S. Steinových s odstup ovaným
oslím h betem a kýlovým obloukem
(zdroj: archiv autora)*

. 102 - Susette (Hejcl) Stein - 1882

*Hier ruht
Susette Stein
geborene Dub
gest. im 78. Lebensjahre
am 6. November 1882
Friede ihrer Asche
ooo===ooo*

Nacházíme se ve druhé (modern j-í, poemancipa ní) polovin h bitova. Epitafy druhé

poloviny 19. století jsou mnohem kvantitativněji, ale nevídka je jejich text diktován spíše dobovým zvykem (módou), než skutečným vademecem příslušníka komunity. (Bylo možno si zaplatit jif leccos.) I tento jev není zde na Hluboké fládnou výjimkou ve srovnání s ostatními hbitovy a vývojem flidovské komunity v echách a na Morav. Faktem z stává, že na k esanských pohřebních tak bohaté epitafy nenacházíme, takže láska k textu a tradici, byť modifikovaná o modernější dikce - je stále charakteristickým znakem flidovského pohřebnictví. Náhrobek je tesán stejným způsobem jako maceva jejího chotě. Opět s orientalizujícími prvky. Hojně textové informace v koruně macevy a rytmičovaná eulogie v její hlavní části. Písmo je drobnější, což umocnilo oval jak samotný materiál sliveneckého vápence, tak i dobovému kontextu odpovídající kamenická technika.

epitaf :

Vzácná a spořádaná žena, hospodyně a paní domu, vechny její skutky se vyznačovaly v rností Nebes m. Vysloufřila si dobré Jméno tím, že po vechny své dny prozíravě budovala svoji domácnost a podpírala její sloupy...

=ooo=

/8/ Byla ozdobou a okrasou domu, /9/ b*habojná a milosrdná v i nuzným /10/ její altruismus byl dobře znám a byl jí ke cti, /11/ dnem i nocí neúnavně usilovala o blaho svých blízkých i domácnosti. /12/ Pokoj a zase pokoj v-em blízkým i vzdáleným /13/ laskavá a její rety nesly vředy jen ovoce znalosti Nauky a pravidel (nepomlouvati). /14/ Upřímnost a prozíravost vech jejích kroků miloval kdekd. /15/ Její manžel jí mže právem velebit a její dítky své matce blaho e it. /16/ Proto také byla pohřbená s velikými počtami a usedavěm ho kým plá i (tanceva)

=====OO

Epitaf Tvoří kryptogram Hejcl Stein ...

4.4.5.2 Z IZOVATELÉ NADACÍ

Jak jsem zmi oval jifi v obecné ásti v nované ffidovské symbolice ó prvek společné odpovědnosti za sociální slabší je v judaismu diktován přímo biblií a dost možná stál mj. také u toho, proč byli ffidé v moderním věku trnem v oku majoritní společnosti pro svoje ekonomické úspěchy a lepší postavení v buržoazní společnosti ó známý předsudek, *že ffidí byli vřdycky na peníze*.

Je však nutno si uv domít, že základní principy finan nictvíš například diverzifikace rizik, vytvá ení pojistných fond ů apod. aplikuje ffidovská komunita zhruba o 400 let d íve než majoritní společnost. Paradoxně byl však tento předčasný přechod k finan ní gramotnosti ffid ům ve středověku švuceně. Zatímco společnost stav la na lenním vlastnictví p dy a pozd ji na rozvoji cech ů a emesel, ffid ůdu jako výrobní prostředek vlastnit nesm l a emeslné cechy ho mezi sebe nepř ijaly. Nezbývalo mu vlastn ě nic jiného než vinopalnictví, obchod a lichva. Ne náhodou byla velká v tina feudálních banké ů ffidovského p vodu a vrchnost ěsto tolerovala i to, že jsou ffidé i konfesní ó proto se také jifi v raném středověku objevuje institut šservi camerae ů (tj. voln ě př eloženo slufebníci koruny) apod.

Ovšem vedle vytvo ení finan ního systému, kdy se získané finan ní zdroje například z lichvy anebo obchodu jednak automaticky př ij ovaly potřebným a ekonomicky ne tak stabilním obcím, aby tak bylo možno ř ít tóru a zakládat i v nich nová náboženská u ilit , a zároveň ůsem, po stále ast jích zku-enostech s pogromy do jiných sp átelených obcí dokonce i deponovaly ó tedy vedle tohoto okolnostmi vlastn vynuceného systému diverzifikace rizik, je tu jifi odedávna př irozený talmudem a biblií diktovaný princip tzv. *šcedakotě*. Cedaka znamená doslova spravedlnost, pozd ji pak v př eneseném smyslu i dobro innost. Komunita nese odpovědnost i za sociální slabší, což ěsto nazna ují biblické pokyny o pé ě i o sirotky a vdovy, a i toto biblické pravidlo bylo postupem ůsu rozpracováno v ěiroký filantropický systém. V tomto smyslu také hloub ěji pochopíme, proč se v eulogiích zmi uje pro nás v podstat ě automatické *šbyl ffid ův z vřt ffid ů svých dlaní ů* ó protože toto konstatování znamená vedle b řdné poctivosti př edevším fakt, že doty ný nebyl odkázán na pomoc komunity, nebyl svému společenství na obtíž, protože v sociální síti neuvřzl. Stejn ě tak i narážky na *šrozdávaní*

cedakotō, na podporu chudých apod. Pozoruhodným dokladem tohoto faktu na Hluboké je náhrobek .13 (jifl výtvarn zmi ované šdesky zákonaō), který jifl k datu 1753 hovo í práv v tomto duchu:

Epitaf . 13 ó **Jicchak ben David (1753)**

Zde je ulofen ...

*I vy-el Jicchak v zadumání do polí aby **rozdal milodary**
chudým. U-lechtilý lov k , jenfl chodíval vřdy bezúhonn
a jeho skutky byly p íkladn v rné Nebes m. **Jídával z výt fku**
svých dlaní po v-echny své dny, rav Ajzik z Hosína*

Je-t daleko pozoruhodn jí je v tomto ohledu náhrobek paní Ley. A to op t nejen pro jeho výtvarné zpracování, ale práv pro obsahovou stránku epitafu, který výslovn zmi uje, že paní Malka sama z švýt fku svých dlaníō necahala své d ti vystudovat na je-iv - nábořenském u ili-ti. Emancipace řen p ed rokem 1823 (kdy paní Malka umírá) je-t nebyla natolik pokro ílá. Zesnulá tedy patrñ ovdov la a vychovala dál své d ti jako vdova. Pravda, rodina Sachs je spolu se Steiny, Hullery a Kaudery jednou z významných a zámofňných hlubockých řidovských rodin (o emfl sv d í i nákladný náhrobek), takže to pro paní Malku bylo mnohem jednodu-í nez stat sama jako p ít fl komunit ó nicmén p esto ó vdova vpravd state ná:

Epitaf . 60 - **Malka Sachs (1823)**

*Jiskra jejího řití vy-la v istot v V-ínám tvrtého dne v týdnu,
dne 20. elul 5583 - kdo v-ak vychválí ve-kerou její královskou nádheru?
V-echnu laskavost skutk , které stihla vykonat? Ani za tařené zlato ji
nevym ní-! St íbrem její cenu nevyváří-! V-ecka vářená a v nitru
vzne-ená jako dcery královské - tak si o ní mezi sebou vykládali.
Sama krá ela cestou Up ímných, rozdávát milosrdenství a almufny
se nikdy nezdráhala. Mluvili tak o ní také proto, **že sama**
z výt **fku** svých dlaní p i inliv vedla své d ti do u eben, kde se studuje
ryzí obsah Nauky. Ta řena plná jasu (e-et lapidot) - rozko-ná a skromná -*

jí podobnou bych sotva pohledal.....

*Detail vinného hroznu a květinových symbolů na náhrobku Malky Sachs
(zdroj: archiv autora)*

Zcela specifický byl také systém dobročinných nadací, z izolovaných neziskových aktivit. Na hlubokých epitafech se dočítáme také o místních donátorech. V jejich epitafech se objevují formulace šzalofil trvalou nadací pro záchranu své duše.

Zde je nutno upozornit, že hebrejské myšlení formuluje jinou představu, než jakou jsme zvyklí v helénisticko-křesťanském filosofickém modelu. Duše tedy jiskra života a životní princip, který lze dodnes v laboratorních podmínkách vytvořit a neumí ho dost dobře definovat ani pojmenovat, je šnesmrtelná i v judaismu. Zachránit ji však lze pouze a jenom životem. Po smrti už nelze ani modlitbami za mrtvé, odpustky anebo zádušní liturgií pro zesnulého nic udělat. Přesto, pokud se někdo díky jím vloženým prostředkům a to klidně i několik generací po fyzickém odchodu donátora naučí základy tóry, morálky anebo je mu pomoheno v sociální tísní, tyto pozitivní šzalofily se na osobní účet zásluh a pro jeho péči jen zapíší. Nejde tedy o nějakou formu švýčupného za duši, ale o to v judaismu tak silně zdůrazňovaný princip sounáležitosti a odpovědnosti za trvalou kontinuitu společnosti.

Příměří pod pojmem zásluha je dobré rozumění především míře poznání a morálky. Takto bychom mohli pojmenovat i objevy v duchu v nefidovském prostředí, a už to byl penicilin sira Flemminga anebo Mozartova symfonie. Pokud skutky dotyčného obohacují lidstvo i v potomních generacích, jsou stále v dobrém vzpomínány i nebohůdkovi a to nejen v učebnicích a přednáškových sálech, ale i šna

nebesích.

Jednoho z místních altruistů a zakladatelů nadace zmíní uje dokonce i jifl citovaná zmínka v Hugo Goldovi: *š Obec spravuje nadaci Kaudersovu pro dva studenty po 180 K , jichž d chod je ur en p edev-ím pro p íslu-níky rodiny Kaudersovy.*⁶⁶

Nebyl však jediným. A koli fládná z macev není dekorována šalmufenskou pokladnou, epitafy o donátorech hovo í. A pat íly mezi ní flena, jako například paní Lea, manželka **Thémuele Kromeig** (Krumlov?)

Náhrobek .: 43 **Lea manželka Thémuele Kromeig** (1811)

*Skonala v dobrém jménu pátého dne v týdnu,
dne 22. sivan a poh bili jí v p edve er -abatu 5579
a zde pak leží
bytost vášně paní Lei, dcery
u eného pana Thémuele z Krumeig..
Ctnostná flena, jejíž vzácné jméno bylo dobře známo.
Chudým a pot ebným prokazovala milosrdenství.
Jedna z těch, kdo na -ábes obstarává
v p edve er -abatu pokojné pokrmy (dosl. v-e pot ebné), tak se
jí p ezdíválo. Navíc po sob poz stavila **trvalý finan ní zdroj**, jako
výkupné za svoji du-i. Zkrátka flenu jí podobnou otva nalezne-
====OO====*

Náhrobek jifl svým dekorem a zpracováním prozrazuje výjime nou osobnost anebo p íslu-níka výjime né rodiny. Je pom rn star-ího data (z napoleonských válek), flél áste n po-kozený - a koli byl nedávno díky společnosti Matana a.s. úsp -n zrestaurován. Epitaf: stejn výpravný jako samotná macejva.

pozn.: *obstarat pot ebné pokrmy na -ábes - m flé být mín no doslovn , nicmén zároveň také obstarat v-e pot ebné - pak by se jednalo o volnou narážku na tradi ní

⁶⁶ Die Juden und Judengemeinden Böhmens in Vergangenheit und Gegenwart : ein Sammelwerk. 1. sv. GOLD, H. (ed.), s. 143.

halachické pravidlo: Kdo se nestará jifi v p edve er –abatu, z stává o –ábesu hlady.

Náhrobku íslo 32 se v nuji jifi vý-e z pohledu kamenického zpracování, symboliky a dekoru. Ale i jeho epitaf je op tovným dokladem ffidovského altruismu ó tzv. cedakot. Krom toho se v jeho textu setkáváme s eufemismem šryzí milosrdenství, což je naprosto spolehlivá náráfka na existenci dal-ího velice d lefítého charitativního spolku ó tzv. Chevra kadi-a (Svatého bratrstva).

Bývaly zakládány ve v t-in ffidovských obcí, asto m ly i své vlastní stanovy, do jejich ad sm li být voleni na omezené funk ní období pouze lidé bezúhonní a p edev-ím finan n zaji-t ní, protože Chevra kadi-a vedle pé e o nemocné a pot ebné zodpovídala také za d stojné poh bení v-ech (i sociáln slabých) p íslu-ník komunity.⁶⁷ Navíc existenci tohoto spolku na Hluboké potvrzuje také Hugo Gold, když zmi uje ffidovské ínitele a vedoucí osobnosti komunity: *š Starostou chevra kadi-a je Hynek Huller, p eds. synagogy Wolfgang Stein, -éf firmy Filip Stein, továrna na sudy a obchodním d ívím v Hluboké.*⁶⁸ Navíc p ed datum 1772, kdy pan Josel Lewi umírá.

Epitaf . 32 ó **Josl Lewi ben Seligman (1772)**

*Ryzí mezi u-lechtilými,
jenfipo v-echny své dny krá íval cestami Dobra a jeho fivotab h
byl vfdy v rný Nebes m ...
Jeho d m byl doko án pro chudé i bohaté, blízké i daleké.
S obrovskou citlivostí a nadhledem (doslova š z vý-ky horyō) sytíval
ze svého krajíce v-echny hladové a s usm vavou tvá í
po mnoho let hojn obdarovával pot ebné a nuzné.
Jeho skon ení dalece p eváfilo jeho **po átek a krátce p ed smrtí**
p ikázal p evést majetek ve prosp ch studujících tóru,
aby studovali také i ve prosp ch jeho památky (dosl.: du-e)
Rovn fikonával **ryzí milosrdenství** zesnulým
a cele se p idrfel Panovníka, fivého ...*

⁶⁷ Srov. NEWMAN, J.; SIVAN, G. *Judaismus od A do Z*. s. 57.

⁶⁸ *Die Juden und Judengemeinden Böhmens in Vergangenheit und Gegenwart : ein Sammelwerk*. 1. sv. GOLD, H. (ed.), s. 143.

5. ZÁVĚR

řidovský spolek v Hluboké nad Vltavou z pochopitelných důvodů nikdy obnoven nebyl. Znamky této kultury jsou dnes patrné pouze v ústavě a v názvu místní školy. Ani v současnosti jeho obyvatel nemá žádný povědomí o historii řidovské komunity, která po dobu více než čtyř století spolupůsobila na vývoj místních poměrů obanských, obchodních i kulturních. Tento fakt se podílel na nedostatečné péči o řidovské památky ve městě zejména v období třicetipováletého i následného vládnutí jedné strany v dobách následujících. Zdá se, že ani současná míra sekularizace společnosti zřejmě nikdy nenechá lidem dostatek prostoru k tomu, aby zde nějaká tradiční duchovní komunita vzkvétala. Přesto jako budoucí učitel výtvarné výchovy a výchovy k občanství zůstávám optimistou a věřím, že se společnost dokáže ze svých pochybení náležitě poučit.

6. SEZNAM POUŽITÉ LITERATURY

Amerika, zem zaslíbená. *Hlubocký zpravodaj*, 2005, 36. ročník, č. 6, s. 10.

Bible kralická: Písmo svaté Starého a Nového zákona : podle posledního vydání z roku 1613., 4. vyd. Praha: Česká biblická společnost, 2010. 256 s. ISBN 80-872-8727-4.

BINDER, M. *Když století mstem proletí aneb Hluboká nad Vltavou ve 100 porovnáních.* České Budějovice: Tiskárna Karmánek, 2007. 105 s. ISBN 978-903636-4-9.

Die Juden und Judengemeinden Böhmens in Vergangenheit und Gegenwart : ein Sammelwerk. 1. sv. GOLD, H. (ed.), Brünn-Prag: Jüdischer Buch- und Kunstverlag, 1934. 735 s. ISBN neuvedeno.

EHL, P.; PAŘÍK, A.; FIEDLER, J. *Staré židovské hřbitovy v Čechách a Moravě.* Praha: Paseka, 1991. 173 s. ISBN 80-85192-10-1.

FIEDLER, J. *Židovské památky v Čechách a na Moravě.* Praha: Sefer, 1992. 200 s. ISBN 80-900895-1-8.

FUKALA, R. *Slezsko. Neznámá země Koruny české. Knížecí a stavovské Slezsko do roku 1740.* České Budějovice: Veduta, 2007. 344 s. ISBN 978-80-86829-23-4.

HAILER, J. A. *Projekt Keshet* [online]. [cit. 2012-04-10]. Dostupné z <http://www.chewra.com/keshetnew/kweb/kategorie.aspx?kid=6>

HEROUT, J. *Slabikář návtvní památek.* Praha: Státní památkové péče, 1978. 275 s. ISBN neuvedeno.

CHRASTILOVÁ, J.; PROKOP, I. *Devět židovských cest. Procházky po památkách v Čechách, Moravě a Slezsku.* Praha, Litomyšl: Paseka, 2008. 400 s. ISBN 978-80-7185-905-5.

CHODURA, R.; KLIMEŠOVÁ, V.; KŘÍŽAN, A. *Slovník pojmů sakrálního výtvarného umění.* Kostelní Vydív: Karmelitánské nakladatelství, 2001. 60 s. ISBN 80-7192-530-6.

KOVÁČEK, D.; KOBLASA P. *Msto jménem Hluboká.* Edice Drobnosti českého jihu 7. sv. České Budějovice: Jelmo, 1997. 176 s. ISBN 80-238-1619-5.

Kronika města Hluboká nad Vltavou. Městský úřad Hluboká nad Vltavou.

LANGER, J. *Devět bran; chasid tajemství*. 4. vyd. Praha: Sefer, 1996. 343 s. ISBN 80-85924-11-0.

Na-e dny se naplnily: Z historie fiid v jiřních echách. PODLETAŠ, J. (ed.), české Budjovice: Klub přátel Izraele v českých Budjovicích, 2002. 304 s. ISBN 80-238-9881-7.

NEWMAN, J.; SIVAN, G. *Judaismus od A do Z*. Praha: Sefer, 1992. 285 s. ISBN 80-900895-3-4.

Paměti města Hluboké. MAJÁK, J. (ed.), Město Hluboká, 1923. 191 s. ISBN neuvedeno.

PAVLINCOVÁ, H. a kol. *Slovník Judaismus, křesťanství, islám*. Praha: Mladá fronta, 1994. 472 s. ISBN 80-204-0440-6.

POKORÝ, T. *Historie fiid v echách a na Moravě*. 2. přeprac. vyd. Praha: Sefer, 2001. 370 s. ISBN 80-85924-33-1.

POUROVÁ, R. *Hrady, zámky a tvrze, které přežily rok 2000. Jihočeský kraj*. české Budjovice: Herbia, 2006. 470 s. ISBN 80-239-7724-5.

STEINOVÁ, I. fiidovské náhrobky o uměleckém symbolu; innosti spojené s fungováním fiidovských obcí v diasporě. *Maskil*, 2009, . 4, s. 4-5.

STEINOVÁ, I. fiidovské náhrobky o uměleckém symbolu; innosti spojené s fungováním fiidovských obcí v diasporě. *Maskil*, 2009, . 5, s. 4-5.

STEINOVÁ, I. fiidovské náhrobky o uměleckém symbolu; motivy zármutku a skonu. *Maskil*, 2009, . 11, s. 4.

SYROVÝ, B. a kol. *Architektura o sedm desátých let*. Praha: SNTL, 1974. 448 s. ISBN neuvedeno.

TRNKOVÁ, B. *Památce MVDr. Roberta Kohna o Kalenského*. In *Rodopisná revue* 4, b. m., 2002. s. 8-9.

P ÍLOHY

Seznam kamenických zna ek uvedených na náhrobcích ffdovského h bitova v Hluboké nad Vltavou

(řazeno vzestupn ěle řísla náhrobku)

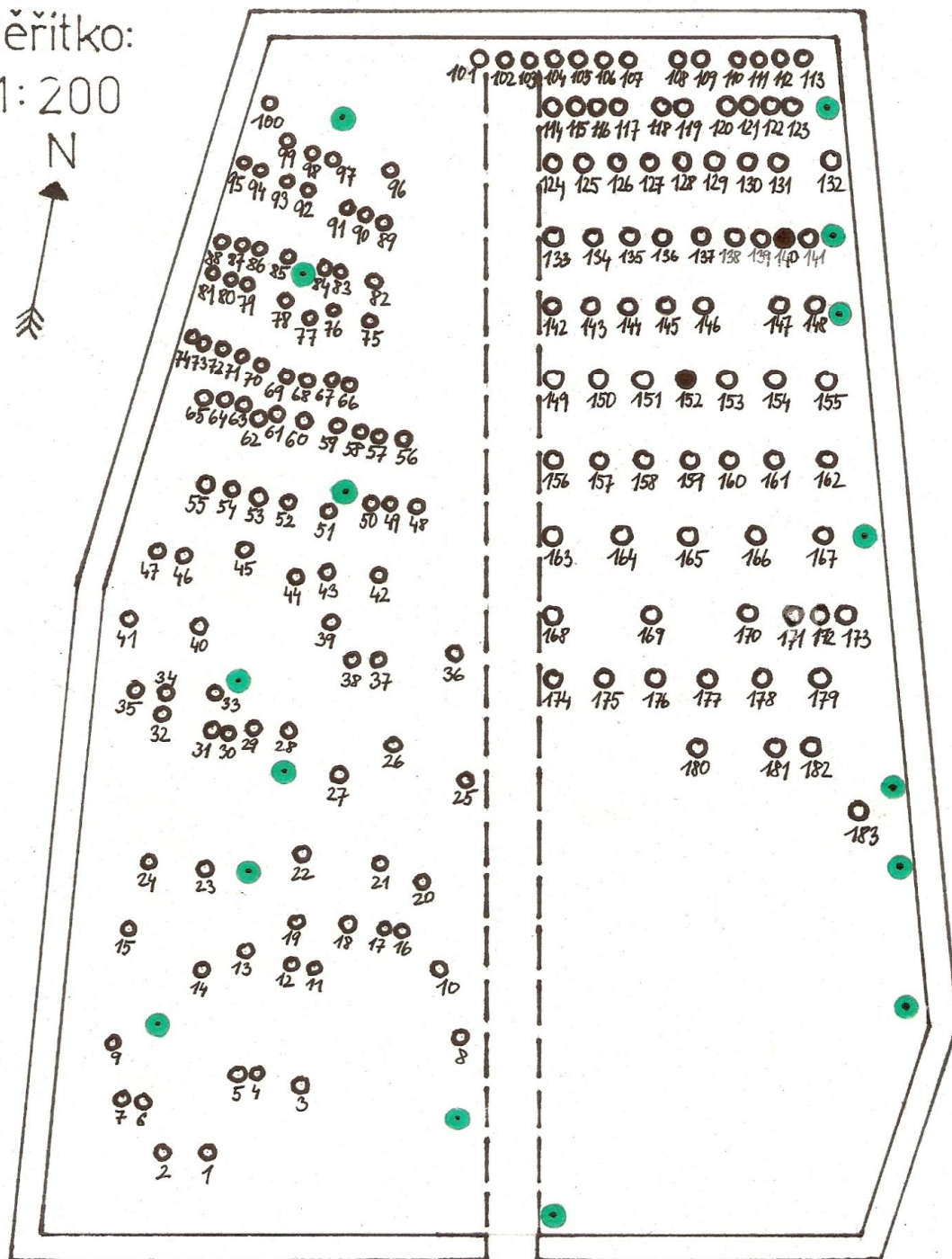
řísla náhrobku	P řesné zn ění zna ky ⁶⁹
76	J. Künzl Budweis
107	W. Haara, Budweis
108	Js. Weil, Tabor
112	Künzl Budweis
114	Vankat
121	Vankat
124	Pischelt
126	J. Strnad Budweis
127	Künzl in Budweis
129	Pischelt
130	Pischelt Budweis
137	Vankat
142	J. K řivánek, Budweis
144	Pupp a Třkarka řiřfkov
145	W. Háara Budweis
146	W. Haara Budweis
149	J. Cingroř, Pilsen
150	W. Haara Budweis
151	V. Bláha B řeznice
152	W. Haara Bud řovice
153	F. Touřek P řísek

⁶⁹ P ři p řepisu kamenických zna ek do tohoto dokumentu je pouřlita interpunkce mezi jm ěnem kamenřka a m řstem, ve kter ěm byl náhrobek zhotoven pouze v p řípád ě, vyskytuje-li se v originálnřm zn ěnř. Z řd řvodu řiteln ěř grafick ě úpravy seznamu jsou tyto řdaje psány kombinací velk ěch a mal ěch p řísmen, nikoliv pouze verzálkami, jak tomu ve zna ěn ě v řt-in ě p řípád ě skute ěn ě je.

154	W. Haara Budweis
155	W. Haara
159	J. Slabý, Tábor
160	W. Haara
161	Slabý, Tábor
163	W. Haara Budweis
167	Steinindustrie Jos. Seiche Teplitz-Schönau
168	V. Hára
171	J. K ivánek, . Bud jovice
174	V. Hára . Bud jovice
177	J. Stein Batelov
178	V. Hára Bud jovice
179	V. Hára Bud jovice
182	J. Stein

Měřítko:

1:200

ŽIDOVSKÝ HRBITOV HLUBOKÁ n. VLTAVOU

Legenda: ○-stojící náhrobek ●-strom ||-zďd
●-ležíci náhrobek | | -cesta

HEBREJSKÉ EPITAFY:

. 36

ינל כליל ה הנוגה למו* עשק כמ =

אדר שני תקלב ל

פ = סימן = נ

איש הישר בנדיביו

אשר הלך בדרך טוב* משאו

ומתנו הי* באמונה שלמים

ביתו הי** פתוח לרוחה לעניים

ולעשיר* לקרובים ולרחוקים

בשינת הצורה השביע מלחמו

רעבים בשוחקת פנים פזר נתן

לאביונים זמנים רבים וסופו

מוכיח על תחילתו קודם מתתו

הי מצוה לעתק ממנו ללומדי

תורה ללמוד בגין נשתמו

שיעורים ועשה חסד שא* עם

המתים ודבק עצמו באלהי חיים

הה* הקצין הרר יוול בן זעליגמן

ס* תנצבה

Vydechl du-i sm rem k Výsostem v noci z pátého dne v týdnu, p i
rozb esku p edve era -abatu dne 29. we-adar 5532 (3. duben 1772)

=o=

==

73

Ryzí mezi u-lechtilými,
jenfi po v-echny své dny krá íval cestami Dobra a jeho fiivotab h
byl vřdy v rný Nebes m ...

Jeho d m byl doko án pro chudé i bohaté, blízké i daleké.
S obrovskou citlivostí a nadhledem (doslova z vý-ky hory) sytíval
ze svého krajíce v-echny hladové a s usm vavou tvá í (sochakat
panim) po mnoho let hojn obdarovával pot ebné a nuzné.
Jeho skon ení dalece p eváfilo jeho po átek a krátce p ed smrtí p ikázal p evést
majetek ve prosp ch studujících tóru,
aby studovali také i ve prosp ch jeho památky (dosl.: ni-mato)
Rovn fi konával ryzí milosrdenství (chesed -el emet) zesnulým
a cele se p idrřel Panovníka, fiivého ...

. 45 - Lea Kaufman ó v etn kryptogramu Lea ó tanceva (=zkratka modlitby: Kéfi je
její du-e vevázána do svazku fiivotái) - tvo í jej písmena odli-ená velikostí písma

פמ

לאה אשת ר* מאיר קפ*

שהלכה לעולמה

= סימן =

ויו שבט תקסא ל

ל*יני פה הלילה שכני תחת תפוח

א*ת אשת חיל את נודעת כשערים

ה*יית עמרת בעלך ויקרת כל רוח

ת*חת דודאימך ומעשיך מטעי ישרי*

נ*פשך תרניע מבלי באי שוא ומדוח

נִצְאֵאֵיךְ אֵלֶיךָ בְּמֵר תִּנְכַּח

*** נַפְשָׁם בְּמִסְתָּרִים

בְּזֹאת יִשׁוּבוּ רוּחָם כִּי נִפְלָה

*** לָבָם כִּךְ בְּשׁוּחַ

הַבּוֹקֵר אֹר וּלְגֹרֶלֶךְ אִז

תַּעֲמֹד וּתְנוּחַ

Sem ulofili

Leu, cho pana Meira K*p

která ode-la do svého sv ta

-estého -vat 5561

=o=

Polefl si tu p es noc, pospi tu pod jabloní

Ty, feno ctnostná , ty, dob e známá v Branách lidu

Bývalas elenkou ozdoby svého chot a nádherou každého ducha

Za jablé ka tvá a tvé skutky z výhonku up ímnosti

smí se tvá du-e osvobodit bez strachu t ch, co sestupují

do nicoty a zapuzení.

Tví potomci, výst elkové tvoji, ho ce oplakávají t

v skrytu du-e

A kv li tvému odchodu bezmála ztrácejí ducha,

nebo srdce, které v tebe tolik doufala, uvadla ...

Nyní v-ak jifl pouze odpo ívej, afl do okamfliku

jít ního rozb esku, kdy se postaví-ke svému úd lu

. 87 - Jicchak Richter (1855) ó v etn kryptogramu ó tvo í jej písmena odli-ená velikostí písma (pozn. poslední ádek je hluboko pod úrovní zeminy, kamenitý terén neumofnil nápis zachytit a rekonstruovat celý)

ענל יוֹד א*ש תרמו ל

פנ

הכ*בח התורני

הדר יצחק ריכטער זל

=ם=

יציא לשוח בכל יום לבית התפלה

חוקי יי ותורתיו שמר מלה כמלה

קדם בשלום כל אדם בשמחה

ר*חמיו ומחמדו על כל נאלח ונאלחה

י*דים רפות אמץ וחזק כמעלליו

כ*ישל בדרך ונופל הקימו כולליו

מ*זב וחסד רדף בהיות לאל ידיו

ע*ל בני תורה הגדיל תמי* בחסדיו

ר*<<<<<

Dennodenn vycházel v usebrání do Domu p ímluv.

Zákony a nau ení Vzne-eného ost íhal do posledního písmene.

Kafdého lov ka vítal u pokoji a s radostí.

Jeho slitování a láska se rozlévaly na v-echny pohrdané.

Jeho u-lechtilost ho nutila pomáhat v-em unaveným a zemdlévajícím.

Jeho dokonalost zase v-em, kdo klopytli anebo padli na cest fiivota.
Následoval stále laskavosti a milosrdenství, aby jeho ruce uctily Boha
a dítkám tóry ustavi n mohutn prokazoval svoji laskavost
(jeden ádek chybí)

. 122 - Jaakov Glas (1882) - op t kryptogram, navíc pozoruhodný tím, že v korun
náhrobku je uvedeno jméno Kopl (zdrobn lina, která se vyvinula jazykov cestou:
Jaakov ó Jaakov ó Jakovele ó Kovele ó Kopele - zhruba to samé, jako eské Kuba od
p vodního Jakub) a v kryptogramu ó navíc šobkro němõ teme plné synagogální
jméno. Jaakov Mo-e Glas

ענל ביום א מו שבט
שנת תרמב לפק
פנ
החבר החשוב
הדר קאפל גלאס זל
=ם=
יעקב הלך לדרכו
*** ובחר הדרך החיים
משה עלה למרום אל אלהים
*** לשמי שמים
ג*מל גמילות טובות לעניים
*** ואביונים
ל*א עשה לרעהו רעה

***ונשא ונתן באמונה

אֱלֹהֵי הַתְּהַלֵּךְ

*** וכל מעשיו תמימים

סֵר מרע ועושה טוב וחסד כל הימים

קצו תמצע ולא יכול להכיל כל תהלתו

לזאת תהי בצרור החיים צרורה נשמתו

Hier ruht

der edle Jakob Glas

gest. am 5. Feber 1882

im 84. Lebensjahre

==oo==

Jaakov se vydal na cestu

*** a zvolil cestu fiivota

a také Mo-e se vydal vzh ru na horu za fiivým Bohem

*** na nebeských výsostech.

Konával altruistické skutky a milosrdenství v i chudým

*** a v-em lidem v nouzi

Nikdy nepo-kodil nikoho ze svých blifních

*** a fiivil se poctiv a v rn zákon m Nebes

Po v-echny dny chodíval up ímn s Hospodinem

*** takfle v-echny jeho iny byly bez poskvrny

Uhýbal zlému a rad ji konal dobro a soucit po celý sv j fiivot,

afl nade-la i jeho chvíle. Jeho v hlas sotvakdo dokáfle vypo ítat.

A práv proto bude jeho fiivotní jiskra vevázána do svazku fiivota...

